

RØDSETER-OMRÅDET. HUSDYRBEITE – GÅRD – SETER

Rødsetergården og setrene på Rødsetervolla ligger i den sørlige delen av skytefeltet. Gården ligger 435 moh., mens Rødsetervolla ligger i lia nord for gården. Mellom gården og setervollen(e), i et område beliggende ca. 450–460 moh., var det registrert fossile dyrkingsspor og hustufter, som ble undersøkt i 2004–2006 (T. Amundsen 2007d). Undersøkelsesområdet vil bli omtalt som «røys- og tuftefeltet». Et større fangstanlegg for elg lå i tilknytning til det undersøkte området (kap. 4.3), og en jernframstillingsplass, jfp. 16, med tilhørende kullgroper lå 400 meter sør for Rødsetergården.

HISTORIKK

Rødseter har fått navn etter gården Rød (Rud) (gnr. 39), på Rødsmoen vest for elva Rena. Rød er første gang nevnt i skriftlige kilder i 1520 (Rygh 1900:348). Det antas at den var i bruk gjennom hele seinmiddelalderen. Et gunstig jordsmonn og omfattende tilgang til utmarksressurser har muligens bidratt til at den ensomtliggende gården har vært attraktiv som bosted (Sørensen 1999:93). Formen *Rød* ble trolig tatt i bruk første gang i 1615. Tidlig på 1700-tallet ble gården Rød delt i tre bruk: Mellom, Søndre og Nordre. Alle gårdene har hatt setre i Rødseter-området. Gården Rød Mellom skal på grunn av frost ha blitt flyttet til Rødseter i 1822, samme sted som dagens gårdstun, og gården fortsatte å ha seter like ved. Det skal ha vært husmannsfolk på Rødseter før 1822.

På et kart fra 1802 er det avmerket fire områder med navnet Rød: Rød Plads, Nordre Rød Sæter, Søndre Rød Sæter og RødhuusMands Sætre. De tre setrene ligger nord for Rød Plads, i kanten av Rødkaret, der Nordre Rød Sæter ligger i nordvest og Søndre Rød Sæter og RødshuusMands Sætre ligger i nordøst. På kart i dag er det nordøst for Rødsetergården avmerket to områder med navnet Rødsetervolla, hvorav det sørligste området har omtrentlig plassering som RødhuusMands Sætre og det andre området ligger lenger mot nord. Det er ikke kjent i manns minne at det har stått bygninger i undersøkelsesområdet, men det kan være mulig at Søndre Rød Sæter har ligget rett ved området som ble undersøkt.

UNDERSØKELSESOMRÅDET:

«RØYS- OG TUFTEFELTET»

Den største funnkategorien innenfor undersøkelses-

området var rydningsrøyser. Ca. 90 rydningsrøyser var registrert, og mange av dem lå i større ansamlinger. Røysene ble definert å være fra nyere tid, men det ble påpekt at noen av de mindre røysene kunne være eldre. I tillegg var det i området registrert fire hustufter, også antatt å være etterreformatoriske (Risbøl et al. 2001:72–73, 2002:64). Under utgravningene ble det påvist flere rydningsrøyser og åtte hustufter.

Røys- og tuftefeltet lå i en solvendt skråning. Det lokale klimaet er godt, og jordsmonnet er selvdrenerende. Boniteten er høy, delvis med dyrkjingsjord klasse A. De undersøkte kulturminnene lå konsentrert i et plantefelt for gran, noe som har medvirket til forsuring av jordsmonnet i seinere tid med utvikling av podsolprofil (Østeraas 2004). Før det ble plantet grantrær her, skal det ha vært slåtting fram til 1930-tallet. Til sammen ble over 15 000 m² avskoget i forbindelse med undersøkelsene (T. Amundsen 2007d:143, 148–149).

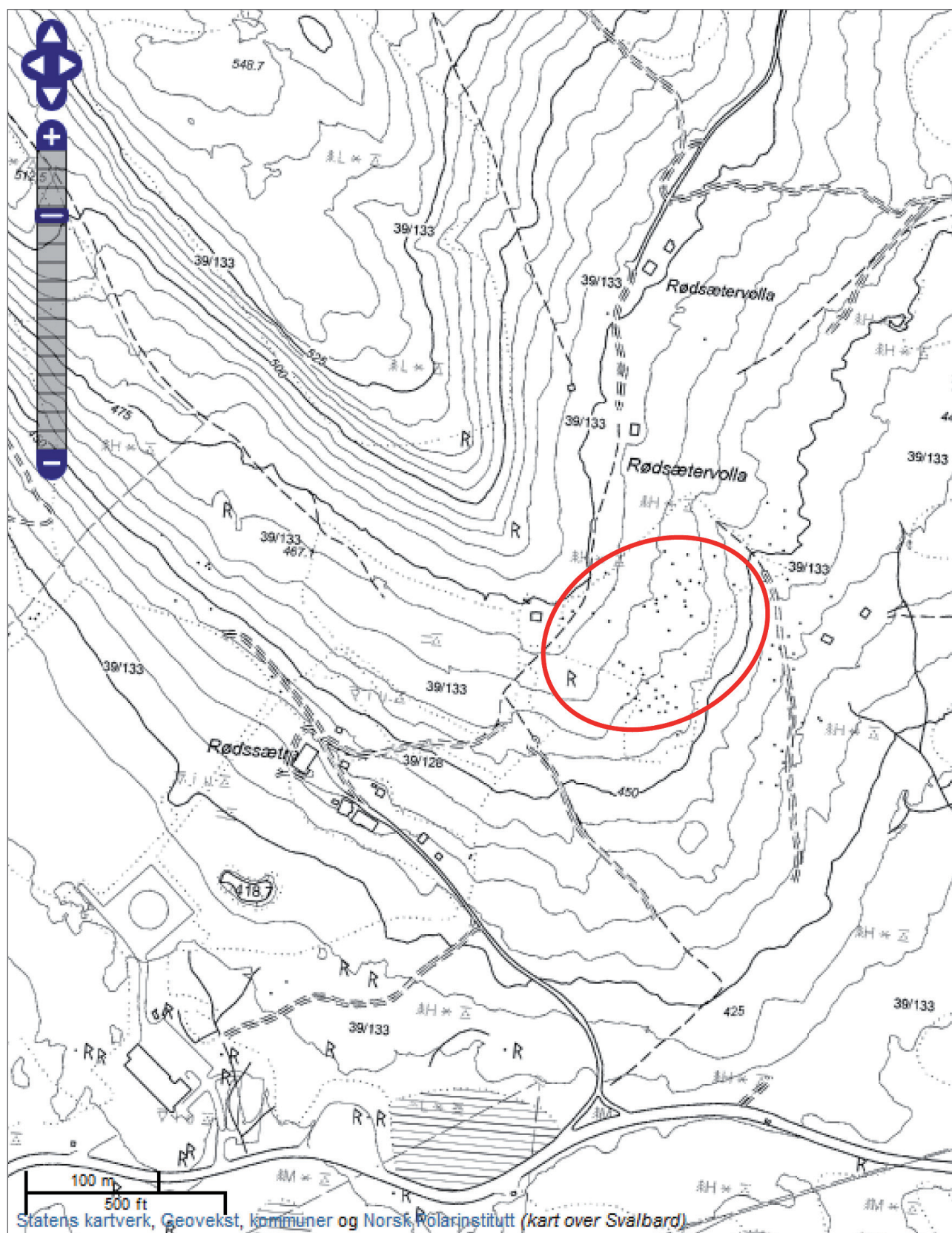
Til sammen ble 64 rydningsrøyser og 27 små steinsamlinger undersøkt innenfor et areal på 15 375 m². Åkerflater mellom røysene ble også undersøkt. Det ble utført pollenanalyser av in situ-prøver fra rydningsrøyser og åkerlag/kulturlag. Åtte hustufter i det samme området ble undersøkt, i tillegg til en brønn. Ut fra fordeling av kulturminner og topografiske forhold ble det undersøkte området inndelt i flere felter (tabell 4.4.1). De største samlingene med rydningsrøyser lå på røysfelt I, II, IV og V. Sju av åtte hustufter lå på røysfelt II.

Det var ikke mulig å skille ut kronologiske forskjeller i bruken av de ulike feltene, og området vil derfor bli behandlet som en enhet nedenfor. Den eldste bruken av området er dokumentert gjennom undersøkelsene av de fossile dyrkingssporene, og disse vil bli presentert først; deretter vil hustuftene bli beskrevet. Til slutt vil det bli gitt en samlet diskusjon av lokaliteten.

FOSSILE DYRKINGSSPOR:

RYDNINGSRØYSER OG ÅKERFLATER

Et stort antall røyser lå spredt innenfor det undersøkte området (feltene I, II, IV og V) og er inndelt i kategoriene rydningsrøyser, små steinsamlinger og steinstrenger. *Rydningsrøysene* lå stort sett synlige på overflata. I form var de runde, ovale og avlange og fantes i forskjellige størrelser. De avlange/ovale

Figur 4.4.1. Rødseter-området, der undersøkelsesområdet er avmerket med rød sirkel. Kartgrunnlag: Kartverket.

Figure 4.4.1. The Rødseter area, where the investigation area is marked out with a red circle. Map: Kartverket.

Figur 4.4.2. Kart fra 1802, der Rød plass (Røds Plads) og tre setre med navnet Rød (Røds Sæter/Sætre) ses midt på kartet (svart sirkel), rett sør for Røds Sæter Tangen (oppmålt og tegnet av C.V. Bremer, Statens kartverk: mil_217NØ-SØ_1802).

Figure 4.4.2. Map from 1802, where Røds plass (Røds Plads) and three shielings with the name Rød (Røds Sæter/Sætre) can be seen in the middle of the map (black circle), just south of the hill Røds Sæter Tangen (measured and drawn by C.V. Bremer, Statens kartverk: mil_217NØ-SØ_1802).

Felt	Registrerte kulturminner
Røysfelt I	Den høyeste konsentrasjonen av rydningsrøyser lå på dette feltet, i alt 25 røyser (se T. Amundsen 2007, tabell 24). De fleste av de største røysene var plassert her. Det fantes ovale, avlange og runde røyser. Mellom røysene var det jevne flater uten synlige steiner. Det ble påvist tre åkerreiner på feltet.
Røysfelt II	Innenfor feltet ble det påvist 19 rydningsrøyser og 12 små steinsamlinger (se T. Amundsen 2007, tabell 26), i tillegg til 3 åkerreiner og 1 åkerhakk. Feltet skilte seg ut fra de andre ved at det ble påvist sju <i>hustuffer</i> , Tuft I–VII, og en brønn.
Røysfelt III	Feltet lå nedenfor hellingen sørøst for røysfelt I. Her var det registrert en gravrøys. Etter undersøkelse viste det seg at den var en rydningsrøys.
Røysfelt IV	Feltet var småkupert. Her var det mange små steinsamlinger, i alt 17, og 4 store rydningsrøyser. En avgrenset åkerflate ble påvist og et steingjerde. En <i>hustuft</i> , Tuft VIII, lå her.
Røysfelt V	Feltet lå i en forholdsvis bratt helning. Ni påviste rydningsrøyser var av varierende størrelse og inneholdt mye stor stein. I øvre del av feltet ble det påvist en åkerrein.
Område VI	Feltet lå nord for de andre områdene og utgjorde en åkerflate på ca. 500 m ² ved en fangstgrop gjenfylt med rydningsstein.
Rødsetervolla	Det var ikke registrert rydningsrøyser på den åpne setervollen nord for røysfeltene. Det ble gravd en sjakt for å undersøke om det kunne påvises dyrkingslag, noe som ikke kunne bekreftes (T. Amundsen 2007:188).

Tabell 4.4.1. Inndeling av det undersøkte Rødseter-området med registrerte kulturminner.

Table 4.4.1. Overview of surveyed sites and monuments (clearance cairns, fossil field systems and house platforms) in the investigated Rødseter area.

Figur 4.4.3. Flyfoto over undersøkelsesområdet på Rødseter.

Figure 4.4.3. Aerial photograph of the investigation area at Rødseter.

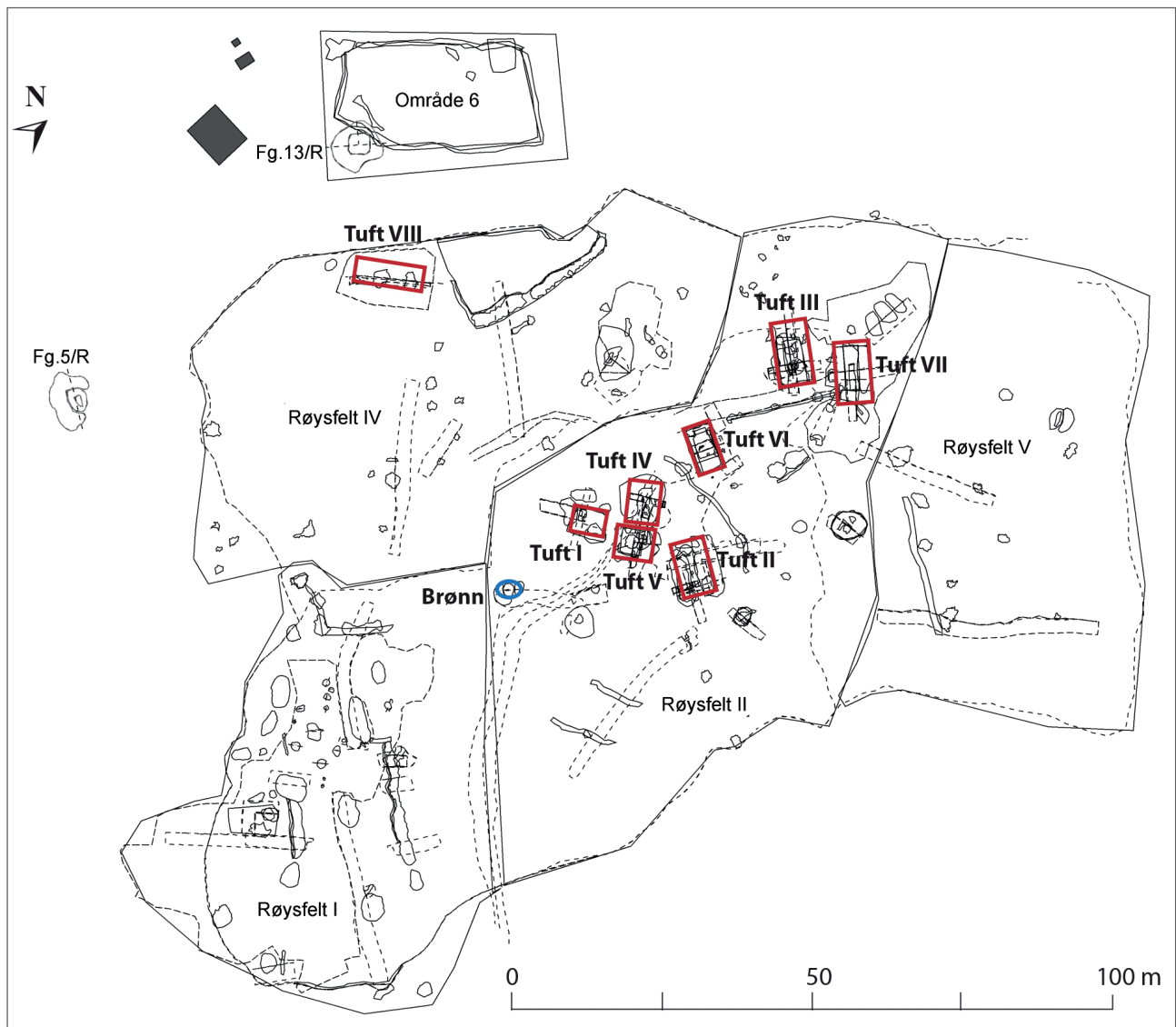
røysene var opptil 9 m lange, opptil 5 m brede og med en høyde opptil 0,9 m. *Små steinsamlinger* skilte seg fra dem som er definert som rydningsrøys, ved at de var små, og at de ble synlige først etter rydding av feltene for vegetasjon. I diameter var de fra rundt 0,5 til 2,5 m med en høyde på opptil 0,3 m. Steinsamlingene kunne bestå av et titalls steiner som lå inntil en jordfast stein, eller en samling av noen få steiner på eller delvis nede i bakken. Enkelte røysler lå tett og på rekke og ble definert som *steinstrenger*. De var relativt lave (T. Amundsen 2007d:150–151). Mellom røysene var det «flater». I enkelte områder var flatene jevne uten synlige steiner og er definert som åkerflater, selv om det også trolig er dyrket på de mer kupertene flate- ne. Få åkerreiner og åkerhakk ble påvist.¹⁶

I alle sjaktene som ble gravd ved undersøkelsen

16 En åkerrein er en opphopning av jord som ofte forekommer nederst på en åker som har vært dyrket over en viss tid. Øverst på åkeren vil det ofte dannes et åkerhakk der masse er blitt erodert bort og avsatt i åkerreina (Gren 1991:7–8, Holm 1995:17).

av rydningsrøysene og flatene mellom dem, ble det påvist et heterogent lag bestående av sand, humus og kullbiter (T. Amundsen 2007:151). Laget ble tolket som et *dyrkingslag*, selv om det gjennomgående ikke er funnet kornpollen i laget. I henhold til pollenanalysen (Sageide 2006a og 2006b) er det påvist indikatorer for beite, slått og korndyrking. En riktigere betegnelse ville derfor være *kulturlag* enn dyrkingslag. Da betegnelsen *dyrkingslag* er benyttet i all dokumentasjon, er imidlertid betegnelsen brukt.

Dyrkingslaget hadde jevnt over en tykkelse på 20–40 cm. Det var kompakt i den øvre delen og porøst i nedre del. Dyrkingslagets tykkelse samt at kullbiter var jevnt fordelt i hele laget, antyder at jorda var bearbeidet over en lengre periode. Dette blir underbygd av de påviste åkerreinene samt variasjoner i røysene og dessuten at de fantes i konsentrasjoner over et større område. De store rydningsrøysene er et resultat av intensiv steinrydding og vitner om gjentatte sesonger med steinrydding og dyrking (Holm 1995:136). Flere av rydningsrøysene lå oppå dyrkingslaget. Det kan forklares med at røysene har «vokst» over tid ved påkastning av stein, og at jorda

Figur 4.4.4. Innmålingsplan over undersøkelsesområdet. Hustufter er markert med røde firkanter.

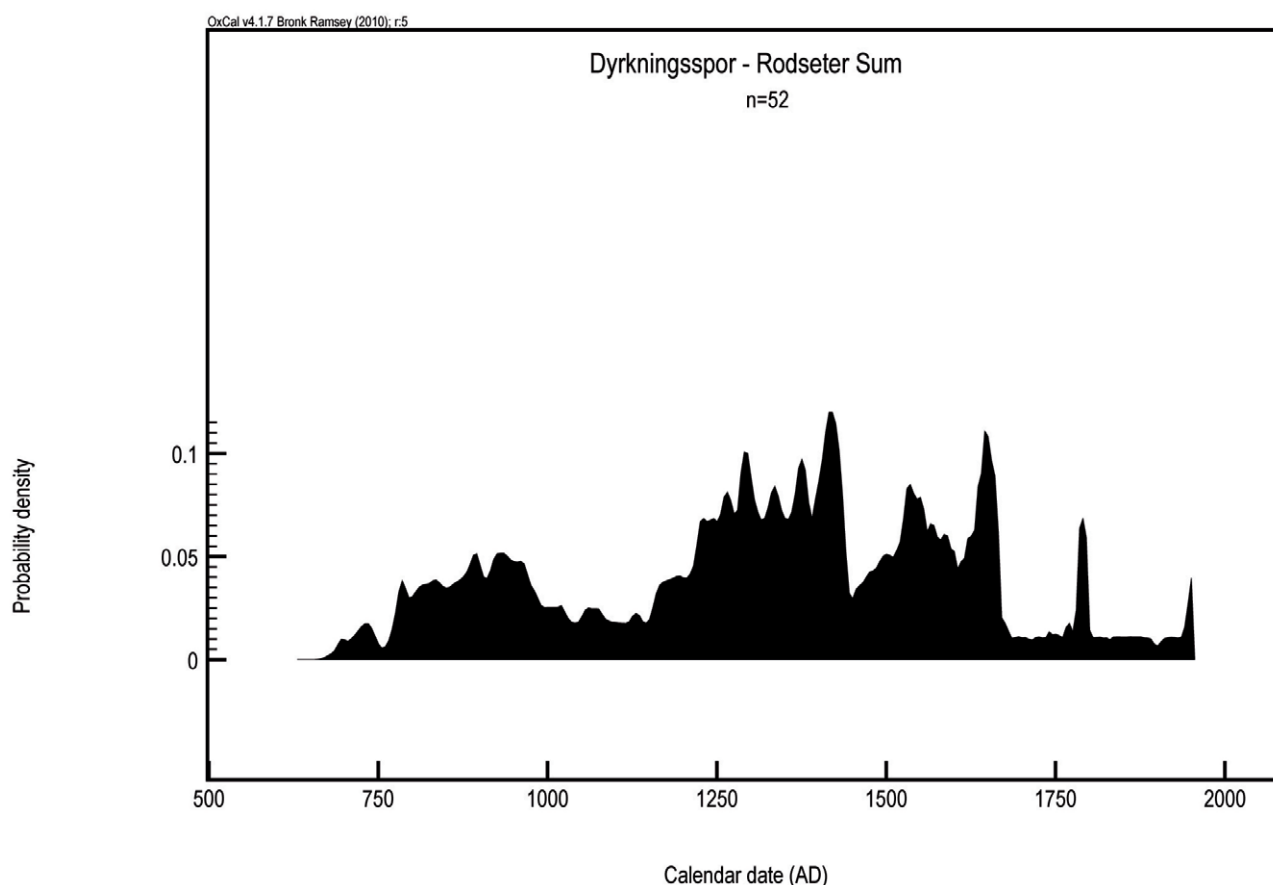
Figure 4.4.4. Measurement plan of the investigation area. House platforms marked with red squares.

var bearbeidet inntil dem. At det likevel lå relativt tykke dyrkingslag i flata under røysene, kan tyde på at en del åkerlapper var etablert før det ble begynt å rydde stein i området (T. Amundsen 2007d:151).

De store rydningsrøysene (særlig på felt I) hadde hvelvet form, og flere hadde jordkappe i utkantene. Det tyder på at jorda var bearbeidet med ard. Arden har vært i bruk i silurbygdene rundt Mjøsa og i deler av Sverige helt opp til 1900-tallet (Valen-Sendstad 1964, Hagen 1984, Myrdal 1985). I motsetning til plogen, som er en større innretning som er tung å vende med, er arden lett og fleksibel. Arden krever derfor ikke store, sammenhengende åkerflater. Den viker unna større steiner og kan føres helt opp mot røysene, slik at det legger seg jord rundt røysene. Det er også mulig at hakke og spade var brukt,

mest sannsynlig i kombinasjon med ard. Enkelte jordbruksredskaper ble funnet ved undersøkelsene, blant annet en ardskening, sigder, et harvblad og fragmentariske ljåblad (T. Amundsen 2007d:151).

Sammensetningen av de fossile dyrkingssporene har samme karakter som kjennetegner røysfelter på Østlandet. Røysfelter fra denne landsdelen er dominert av rydningsrøyser og nesten mangel på åkerreiner og åkerhakk eller tydelige avgrensinger som steinstrenger (Holm 2004:17). Undersøkelsesområdet på Rødseter kan derfor karakteriseres som et «røysfelt». Beliggenheten av de fossile dyrkingssporene i en solvendt skråning i morenemasse er også typisk for østnorske røysfelter. Lokalitetens beliggenhet over havet, ca. 450–460 moh., er gjennomsnittlig, blant annet ligger større røysfelter i Oppland opptil

Figur 4.4.5. Samlet oversikt over alle radiologiske dateringer (52 dateringer) tilknyttet agrar aktivitet (fossile dyrkningsspor) fra Rødseter-området (program: OxCal v. 4.1.7).

Figure 4.4.5. The total number of radiocarbon dates (52 samples) associated with agricultural activities (fossil cultivation remains) from the Rødseter area shown together (program: OxCal v 4.1.7).

ca. 600–750 moh. (Slomann 1971:88, Pedersen 1990, Holm 1995). Som nevnt i kapittel 3 ligger de største registrerte røysfeltene i Åmot ca. 300–375 moh. Spor etter jordbruk fra jernalderen og middelalderen kan finnes helt oppe i seterområder hvis disse ikke ligger mer enn 600–700 moh., som er den øvre grensa for korndyrking på Østlandet (Holm 2003:83).

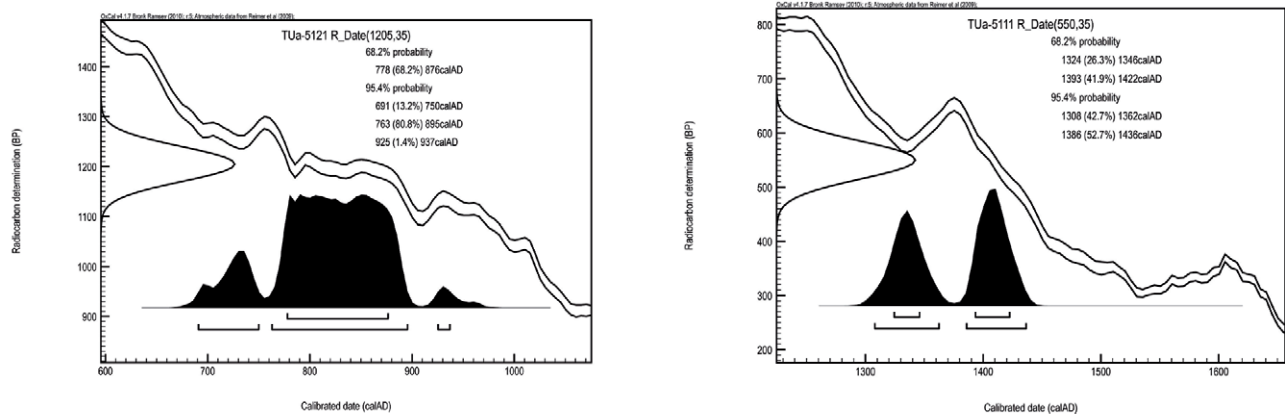
Datering av fossile dyrkningsspor – bruksfaser

I alt ble 63 prøver C14-datert i forbindelse med undersøkelse av de fossile dyrkningssporene (se T. Amundsen 2007d, tabell 31, s. 191). De fleste prøvene er tatt fra dyrkingslag(et) under rydningsrøysene. Øvrige er fra rydningsrøys og små steinsamlinger, åpne jordprofiler (primært dyrkingslaget) og groper som ikke lot seg funksjonsbestemme.

Dyrkingslaget har vært gjenstand for bearbeiding over tid. Kull fra laget kan derfor representere flere avbrenninger, for både beite og dyrking (se nedenfor). Det framkom ingen tydelig sammenheng mellom de stratigrafiske forholdene i dyrkingslaget

(nedre og øvre sjikt) og rydningsrøysene sett i forhold til eldre og yngre dateringer. Inndeling av bruksfaser er derfor gjort på bakgrunn av en sammenstilling av dateringsresultatene og pollenanalysen. Det er skilt ut dateringer som er tolket å representere *etableringen* i området i form av brannrydding for beite og mulig dyrking, og dateringer tolket å representere *seinere bruksfaser* som har sammenheng med en ekspansjon av korndyrking, husdyrbeite og slått (se T. Amundsen 2007d, fig. 191, s. 192).

I alt 13 dateringer er tolket å representere etableringen i området (se T. Amundsen 2007d, fig. 190, s. 190). De ligger fra ca. 700–800 e.Kr. til ca. 900–1000 e.Kr. Det viser at området ble ryddet og brent i vikingtida. Det foreligger 47 dateringer av kullprøver fra rydningsrøys, åpne jordprofiler og groper som er tolket i sammenheng med yngre bruksfaser i området. Dateringene spenner i tid fra ca. 1000 til 1790 e.Kr., og de fleste ligger innenfor perioden ca. 1200–1650 e.Kr. Kun fire dateringer ligger innenfor tida ca. 1000–1200 e.Kr.

Figur 4.4.6. Til venstre: kalibrering av en C14-prøve (TUa-5121) fra en rydningsrøys (500371). Dette er en av de eldste dateringene knyttet til de fossile dyrkingssporene. Til høyre: kalibrering til en C14-prøve (TUa-5111) fra en rydningsrøys (5000311) datert til 1300–1400-tallet (program: OxCal v. 4.1.7).

Figure 4.4.6. Left: the single plot of a radiocarbon date (TUa-5121) from a clearance cairn (500371) with the calibration curve in the background. This is one of the oldest dates associated with the fossil cultivation remains. Right: the single plot of a sample (TUa-5111) from a clearance cairn (5000311) dated to the 14th and 15th centuries (program: OxCal v 4.1.7).

I summeringskurven for alle C14-dateringerne (fig. 4.4.5) kan den første aktiviteten på stedet relateres til tida rundt 700 e.Kr. Den påfølgende nedgangen ca. 750 e.Kr. skyldes trolig en svingning i kalibreringskurven på dette tidspunktet (se fig. 4.4.6). Rundt 1000 e.Kr. er det en relativt bratt nedgang i dateringskurven. Kurven indikerer at det har vært liten aktivitet fram til 1200 e.Kr. Fra dette tidspunktet stiger dateringskurven og viser at aktiviteten på stedet økte gradvis fram til 1250 e.Kr. Rundt 1450 e.Kr. er det en ny bratt nedgang i dateringskurven, men den stiger relativt raskt igjen. Dette kan skyldes en svingning i kalibreringskurven, men det kan også bero på en reell reduksjon av aktivitet eller en omlegging av den agrare virksomheten. Dateringskurven holder seg relativt konstant fram til midten av 1600-tallet, da den faller brått, noe som antyder at dyrkingen opphørte.

Pollenanalyse: husdyrbeite, korndyrking og slått

Det ble utført pollenanalyse av in situ-prøver fra rydningsrøys og åpne jordprofiler (Sageide 2006a, se T. Amundsen 2007d for pollendiagrammer). Det var store forskjeller i bevaringsforholdene i de ulike prøvene, og generelt var polleninnholdet sparsomt. Mye trekull ble identifisert, noe som avspeiler et sterkt preg av kulturaktivitet over tid. Brann/brenning er sannsynligvis brukt for å åpne området for beite og/eller gjøre jorden dyrkingsklar. På bakgrunn av analyseresultatene ble det skilt ut to faser med aktivitet: fase 1, «Eldre fase med åpen furu-bjørkeskog og beitebruk», og fase 2, «Yngre fase med

urterik vegetasjon, dyrking av nytteplanter og beitebruk» (Sageide 2006a). Dårlige bevaringsforhold og en sannsynligvis blandet pollenstratigrafi i flere av pollenprofilene gjør tolkningen av vegetasjon og tidsrom noe usikker.

Fase 1: «Eldre fase med åpen furu-bjørkeskog og beitebruk»

I den eldste vegetasjonsfasen var lokaliteten relativt åpen, og den var omgitt av furu- og bjørkeskog med innslag av or, eik og litt alm. Det har antakelig foregått beite, både på tørre og fuktige områder og muligens i skogen. Kullpartikler viser omfattende spor etter brann. Ut fra analysene, horisontgrenser i profilene og radiologiske dateringer gjenspeiler denne fasen *vikingtida*, ca. 700–1000 e.Kr. Kun i én pollenprøve ble det påvist kornpollen (uspesifisert kornstype (*Cerealia*), bokhvete og lin) som kan relateres til denne perioden.

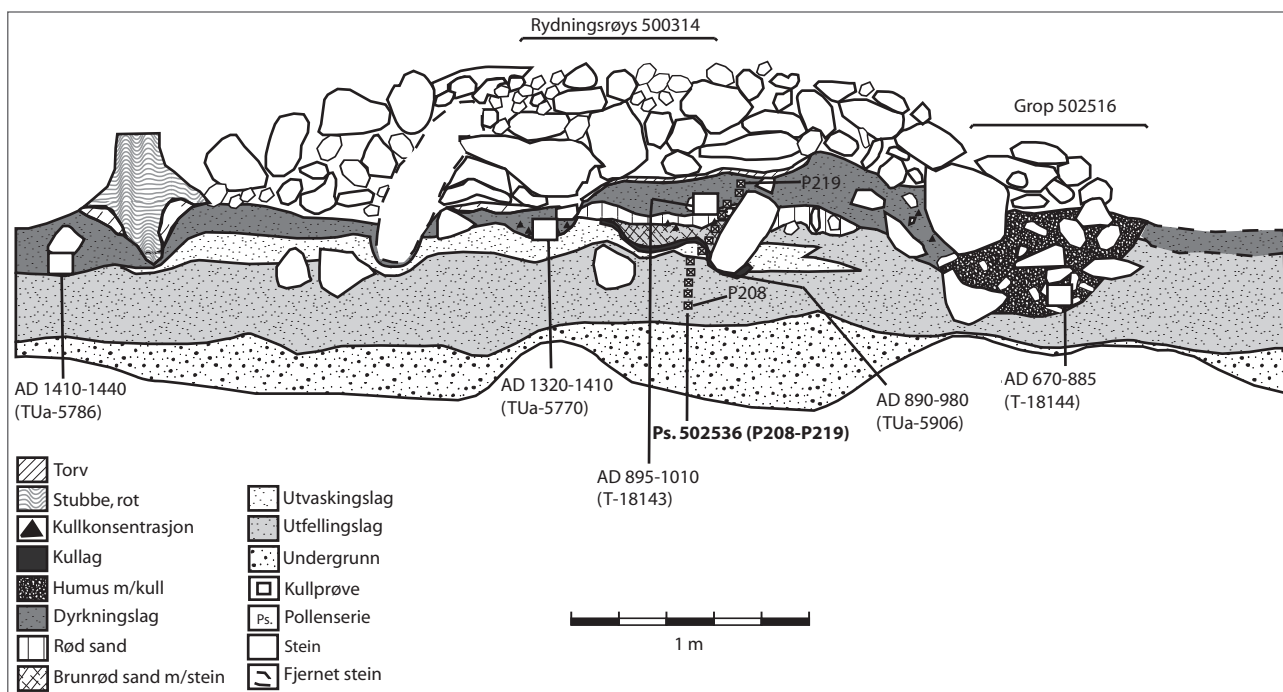
Fase 2: «Yngre fase med urterik vegetasjon, dyrking av nytteplanter og beitebruk»

I den yngste vegetasjonsfasen var lokaliteten rik på urter. Det har foregått både dyrking og beite, enten vekselvis eller samtidig, samt at deler av området kan ha blitt brukt til slått. Analysen antyder at skogkantene er blitt ryddet for bedre arealutnyttelse. Det er omfattende spor etter bruk av brann. Ut fra analysene, horisontgrenser i profilene og radiologiske dateringer reflekterer denne fasen hovedsakelig *seinmiddeltalderen og seinere*. Det er i denne fasen at spor etter korndyrking vises tydelig i diagrammene.

Figur 4.4.7. Profil av rydningsrøys 500314.

Figure 4.4.7. The clearance cairn 500314.

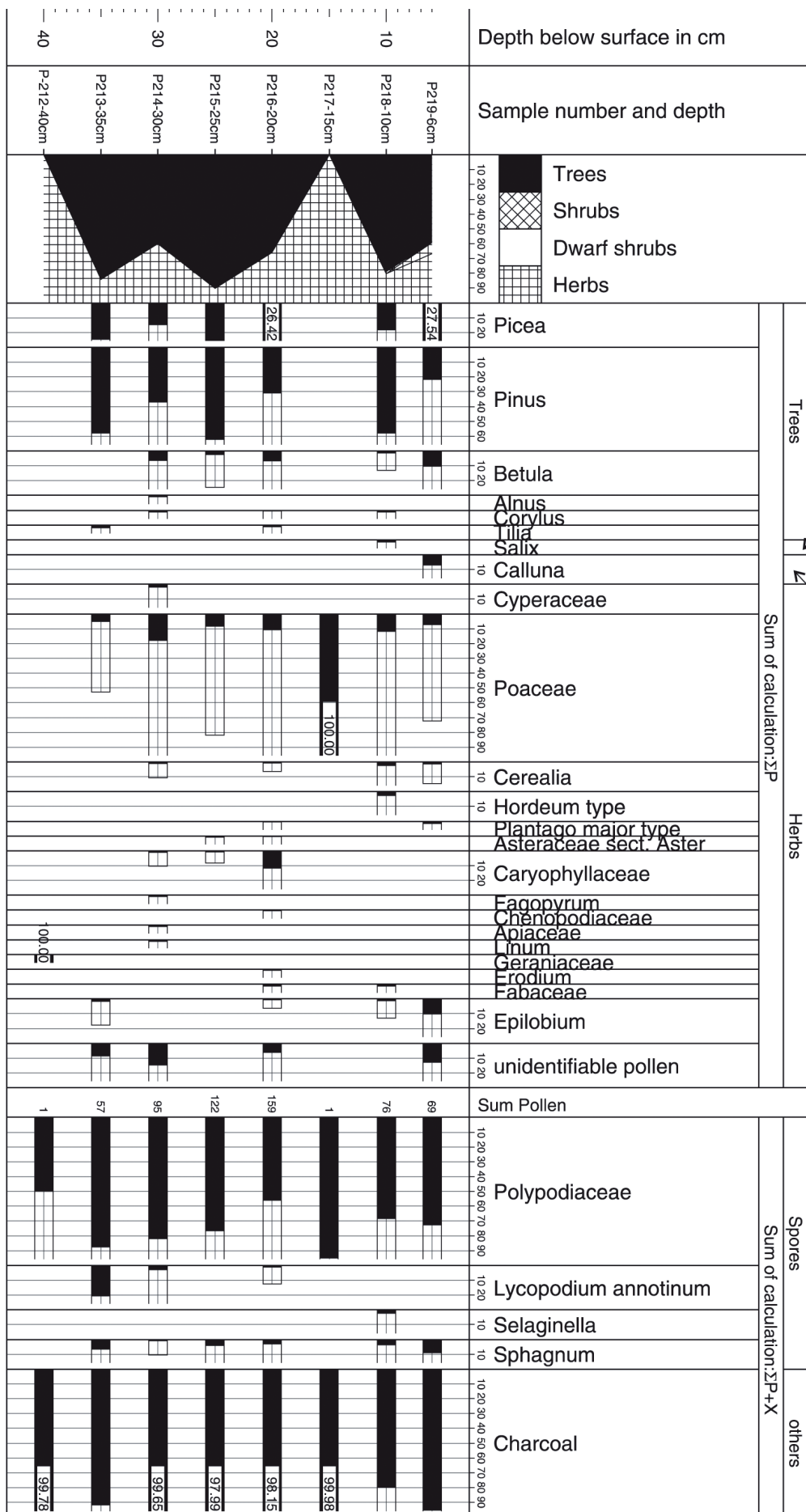

Figur 4.4.8. Profiltegning av rydningsrøys 500314.

Figure 4.4.8. Section drawing of the clearance cairn 500314.

Rødseter, Rydningsrøys 500314, pollendiagram 3

Gråfjell, Åmot kommune, Hedmark

Analysist: B.M. Sageidet 2005

Figur 4.4.9. Pollendiagram av in situ-prøver fra rydningsrøys 500314 (Sageide 2006a).

Figure 4.4.9. Pollen diagram of in situ samples from the clearance cairn 500314 (from Sageide 2006a).

Felt	Kontekst	Anleggs-nr.	Antall pr.	Kornpollen	C14-datering	Tolkning
I	Rydning-røys	500306	4	Ikke påvist.	–	Brannrydding eller bearbeidet jord.
I	Rydning-røys	500313	5	Ikke påvist.	–	Brannrydding. Beiteaktivitet.
I	Rydning-røys	500314	8	Uspesifisert korn (Cerealia type) (P214, 216), bokhvete og lin (P214).	890–980 e.Kr. og 895–1010 e.Kr.	Beiteaktivitet samtidig med korndyrking.
				Uspesifisert korn (Cerealia type) (P218, 219) og bygg (P218).	Yngre enn 1400 e.Kr.	
IV	Rydning-røys	502083	7	Uspesifisert korn (Cerealia type) og rug (P72), og bokhvete (P74).	1230–1285 e.Kr. og 1255–1285 e.Kr.	Beiteaktivitet samtidig med korndyrking.
II	Jordprofil	500591	6	Uspesifisert korn (Cerealia type) (P53, 52, 50, 48) og hvete (P53, 52, 51, 50, 48).	1290–1375 e.Kr.	Korndyrking og beiteaktivitet. Eng.
I	Åkerrein	502587	7	Uspesifisert korn (Cerealia type) (P17).	Eldre enn 1400–1430 e.Kr.	Korndyrking og slått.
V	Rydning-røys	502116	8	Uspesifisert korn (Cerealia type) og bygg (P204).	1470–1630 e.Kr.	Muligens beite samtidig med korndyrking.
II	Brønn		13	Uspesifisert korn (Cerealia type) (P602800).	1470–1635 e.Kr.	Korndyrking og beiteaktivitet.
II	Rydning-røys	500371	10	Uspesifisert korn (Cerealia type) (P31, 30, 27) og trolig hvete (<i>Triticum</i> -type) (P31, 30, 28, 27).	Yngre enn 1645–1790 e.Kr.	Beiteaktivitet før og samtidig med korndyrking. Beiteindikatorer i lag datert til 780–885 e.Kr. Slått samtidig med korndyrking. Eng.
VI	Gjenfylt fangstgrop	Fg. 13	13	Uspesifisert korn (Cerealia type) (P45), rug (<i>Secale</i> -type) (P46)	Yngre enn 1655 e.Kr.	Beiteaktivitet samtidig med korndyrking.

Tabell 4.4.2. Påviste kornsorter ut fra pollenanalyserte in situ-prøver fra Rødseter-området. Det er oppgitt C14-dateringer som kan knyttes til korndyrkingen. Siste kolonne i tabellen viser tolkninger ut fra pollensammensetningen. Tolkningene er basert på Sageide 2006a, se også T. Amundsen 2007d, tabell 40, s. 278.

Table 4.4.2. Pollen analysis from soil profiles at the Rødseter area. Identified species of grain from in situ samples and radiocarbon dates that may be related to the sample / associated with cereal cultivation are given. The last column in the table shows interpretations based on the composition of pollen. The interpretations are based on Sageide 2006a, see also T. Amundsen 2007d, table 40, p. 278.

Tidsintervall	Felt I	Felt II	Felt IV	Felt V	Felt VI
Ca. 800–1000 e.Kr.	Uspes. korn (<i>Cerealia</i>)				
	Bokhvete				
	Lin				
Ca. 1200–1300 e.Kr.			Uspes. korn (<i>Cerealia</i>)		
			Bokhvete		
			Rug		
Ca. 1300–1400 e.Kr.	Uspes. korn (<i>Cerealia</i>)	Uspes. korn (<i>Cerealia</i>)			
		Hvete			
Ca. 1400–1650 e.Kr.	Uspes. korn (<i>Cerealia</i>)	Uspes. korn (<i>Cerealia</i>)		Uspes. korn (<i>Cerealia</i>)	
	Bygg			Bygg	
Yngre enn 1650 e.Kr.		Uspes. korn (<i>Cerealia</i>)			Uspes. korn (<i>Cerealia</i>)
		Hvete			Rug

Tabell 4.4.3. Påviste kornpollen relatert til tidsfaser.

Table 4.4.3. Identified cereal pollen related to use phases.

Det er blitt dyrket bygg, hvete og rug. Selv om de fleste profiler med funn av kornpollen kan knyttes til tida etter 1400 e.Kr., er det også påvist kornpollen som kan relateres til lag med dateringer til 1200–1400-tallet. Ingen kornpollen kan knyttes til 1000- og 1100-tallet (tabell 4.4.2 og 4.4.3).

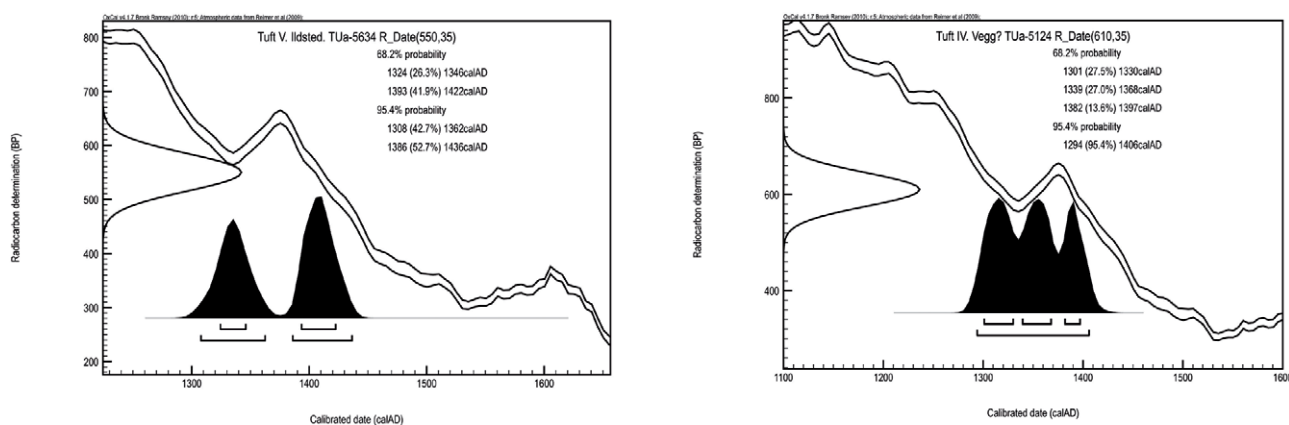
Det er sannsynlig at åkrene har vært gjødslet, både av møkk fra dyrehold og/eller av påføring av annet organisk materiale. I pollenanalysen ble det påvist ugressarter av meldefamilien (*Chenopodiaceae*) og nesletypen (*Urtica*-typen), som antyder gjødsling, selv om det ikke ble påvist større mengder (Sageide 2006a).

BOSETNINGSSPOR: HUSTUFTER OG BRØNN

I midtre del av undersøkelsesområdet (røysfelt II) ble det påvist sju hustuffer, Tuft I–VII, og en brønn. Rundt 50 meter vest for disse hustuftene ble det avdekket ytterligere én hustuft, Tuft VIII (røysfelt V). Tuftene lå innenfor et areal på ca. 1800 m² (T. Amundsen 2007d:193).

Selv om restene etter flere av husene var dårlig bevart, er det gjort et forsøk på å redegjøre for brukspraktiske innredningsdetaljer som er avgjørende for forståelsen av bygningenes bruk og endring, med andre ord å bestemme bygningenes funksjon som henholdsvis bolig- og økonomibygninger (uthus)

(Fett 1989, Christophersen 1994:158). De brukspraktiske innredningsdetaljene er sentrale i diskusjonen om hvorvidt aktiviteten på røys- og tuftfeltet kan knyttes til fast bosetning eller sesongmessig opphold – gård eller seter. I gjennomgangen av tuftene vil det bli lagt vekt på identifisering av ildsted (midtåre, hjørne- og frittliggende ildsted), moldbenker (indre og ytre) og golv (tre- eller jordgolv). Det er trolig ikke tilfeldig at noen bygninger har jordgolv, andre tregolv, og at noen tregolv er anlagt direkte på bakken, mens andre er løftet opp. Tregolv kan ha en hygienisk effekt, men først og fremst har det en varmesisolerende funksjon. Valg av golvkonstruksjon kan derfor være betinget av rommets/husets overgripende funksjon. Det samme gjelder moldbenker. De kan være med på å øke isoleringsevnen samtidig som de har til funksjon å sitte/ligge på. Ytre moldbenker kan også ha en isolerende effekt, likeledes ha en funksjon som utendørs sitte-/hvileplass. Ildstedet har vært viktigst for innemiljøet, som både lys- og varmekilde, og uunnværlig for det daglige matstellet (Christophersen 1994:188–189, 195), men også for tilberedelse av matprodukter for lagring og for andre funksjoner som krever oppvarming. Påvisning av ildsted har primært ført til en tolkning av bygninger som bolighus. Bygninger uten ildsted er tolket som økonomibygninger (uthus). I noen bygninger

Figur 4.4.10. Kalibrering av to C14-prøver fra hustufter datert til 1300–1400-tallet som ut fra svingninger på kalibreringskurven gjør at det ut fra enkeltdateringer er vanskelig å avgjøre når en bestemt hendelse har inntruffet (program: OxCal v 4.1.7).
Figure 4.4.10. The single plot of radiocarbon dates from two house platforms, the samples dated to the 14th and 15th centuries. Fluctuations in the calibration curve make it difficult to decide when a particular event took place based on single dates (program: OxCal v 4.1.7).

ble det avdekket innendørs jordvoller, men ikke ildsted. Jordvollene er tolket som en form for moldbenker. De kan ha hatt en isolerende effekt, men også ha hatt en funksjon som benker til å lagre eventuelt matprodukter eller andre gjenstander (f.eks. klær, redskaper med mer). Bygningene er i disse tilfellene tolket som lagerbygninger. Det ble ikke påvist rester etter veggskiller inne i bygningene, men i enkelte tilfeller er det likevel foreslått at bygninger kan ha hatt flere rom, ut fra innredningskomponentene. Ut fra generell byggeskikk i området antas det, med ett unntak, at bygningene har vært laftet. Det må imidlertid påpekes at det kan være svært vanskelig å skille mellom laftete hus og andre byggemåter med liggende slyllstokker (stavkonstruksjon) (se Olsen 2009).

Datering av hustuftene – en kildekritisk vurdering

Undersøkelsene av hustuftene har vist at bebyggelsen har utvidet seg over tid fra 1300-tallet til inn på 1700-tallet. Det er problematisk å angi en eksakt datering for når hvert enkelt hus ble bygd, hvor lenge husene har vært i bruk, og når de gikk ut av bruk eller ble flyttet. Angitt datering på bygningene er gjort ut fra en samlet vurdering av radiologiske dateringer, gjenstandsmateriale, den romlige og vertikale stratigrafien på feltet og dessuten ut fra historiske og muntlige opplysninger om stedet.

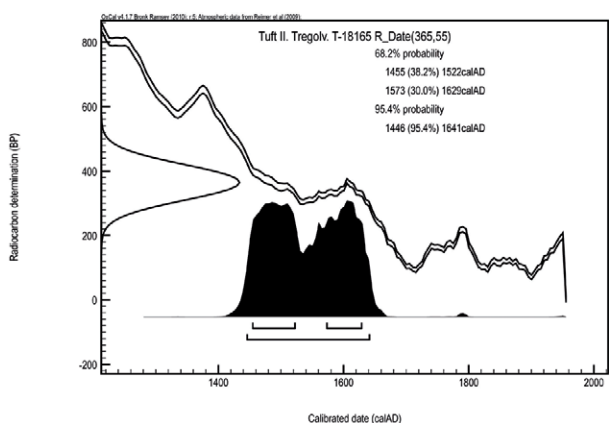
Hovedsakelig ligger C14-dateringene til grunn for når husene er antatt å være anlagt. Førtito prøver er radiologisk datert, hvorav tre er datert på brente bein og trettini er datert på trekull/tre. De daterte tre-/kullprøvene er vedartsanalysert, hvorav 27 er bestemt til gran, 9 til furu, 2 til bjørk og 1 til bjørk, selje/vier, osp (se T. Amundsen 2007d:230–233 og

tabell 33, s. 231 og fig. 227, 232). Da få prøver av furu er datert, vil ikke problematikken rundt treets egenalder bli sett på som et vesentlig kildekritisk moment i tolkningen av dateringene.

Aktivitet i området etter at bygningene gikk ut av bruk, kan ha ført til forstyrrelser av den opprinnelige stratigrafiske sekvensen, slik at prøver fra det som er tolket å tilhøre en bygningskontekst, kan ha blitt forstyrret av både eldre og yngre virksomhet på feltet. Dateringsresultatene kan derfor være enten for gamle eller for unge. Det er også i enkelte tilfeller problematisk å gi en eksakt datering på grunn av svingninger i kalibreringskurven. Dette gjelder hovedsakelig prøver som er datert til 1300-tallet (fig. 4.4.10). Ut fra kun den radiologiske dateringen er det umulig å fastslå om den aktuelle hendelsen skjedde i første eller siste halvdel av århundret. Det er også et problem at enkelte dateringer har lange dateringskurver som strekker seg over et par hundreår. Dette gjelder spesielt prøver som har fått dateringsresultat fra ca. midten av 1400-tallet til andre halvdel av 1600-tallet (fig. 4.4.11). Dersom alle prøvene fra en hustuft er datert innenfor dette intervallet, kan det være like sannsynlig at huset er anlagt tidlig som seint i intervallet.

C14-dateringene og gjenstandsmaterialet viser brukstid og eventuelt bruksfaser av bygningene. Blant annet kan variasjon i gjenstandsmaterialet og brukspraktiske innredningsdetaljer antyde «ombygging» av husene.

Mye av gjenstandsmaterialet er vanskelig å datere. Et fåtall av materialet kan med sikkerhet dateres til middelalderen, noe antas / kan dateres til middelalderen, mens det meste av materialet er

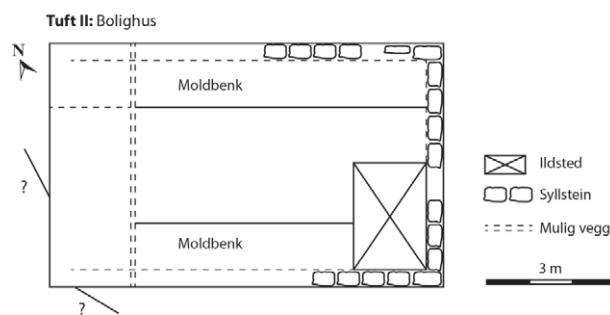

Figur 4.4.11. Kalibrering av en C14-prøve fra hustuft datert til perioden ca. 1400–1650 e.Kr., der det er like sannsynlig at hendelsen man ønsker å tidfeste, kan tilhøre første som siste del innenfor datert intervall (program: OxCal v. 4.1.7).

Figure 4.4.11. The single plot of a radiocarbon date from a house platform. The sample is dated to the period ca. AD 1400–1650, where it is just as likely that the event one wishes to date might belong under the first as the last part of a dated interval (program: OxCal v 4.1.7).

etterreformatorisk. Det som imidlertid gjør gjenstandsmaterialet problematisk når det gjelder datering av bygningene, er om «alle» gjenstandsfunn kan tilskrives bruken av husene. Etter at bygningene gikk ut av bruk, er det lagt rydningsstein på og ved flere ildsteder, og mange av gjenstandene ligger i toppen av røysene. Det viser at ildstedene er «gått over» til å bli en form for møddinger. Gjenstandsmaterialet kan dermed stamme fra andre kontekster og seinere bruk av området. Det er derfor mulig at bygningene er tillagt en lengre bruksperiode enn de opprinnelig har hatt.

Deler av gjenstandsmaterialet kan dateres til 1700-tallet, slik som fragmenter av keramikk og glass, blant annet vindusglass. Det antyder at flere hus har vært i bruk til utpå 1700-tallet, muligens lenger. Det at flere av ildstedene sekundært er brukt til rydningsrøys/møddinger i tillegg til at laget tolket som «dyrkingslag» lå over flere av bygningene, indikerer imidlertid at de fleste av bygningene ikke var i bruk på 1700-tallet. Dette kan støttes opp av at det ikke finnes opplysninger om at det har stått bygninger i undersøkelsesområdet. Muligens er en del av bygningene flyttet til de nærliggende setervollene, Rødsetervolla. Uavhengig av om ikke alt gjenstandsmaterialet kan knyttes direkte til tuftene, reflekterer det tidligere tiders bruk av området og ses derfor i sammenheng med bygningene og bruken av dem.

Figur 4.4.12. Planskisse av Tuft II – tolkningsforslag.

Figure 4.4.12. Sketch plan of Tuft (house platform) II, suggested interpretation.

Hustuffer med ildsted: bolighus

Fem tufter hadde ildsteder og er tolket som bolighus, hvorav én med frittliggende ildsted, én med midtåre og to med hjørneildsted. Dessuten hadde én tuft to ildsteder plassert ved den ene langveggen. Tuftene nedenfor vil bli presentert kronologisk.

Tuft II: toroms stuebygning med hjørneildsted, moldbenker og tregolv

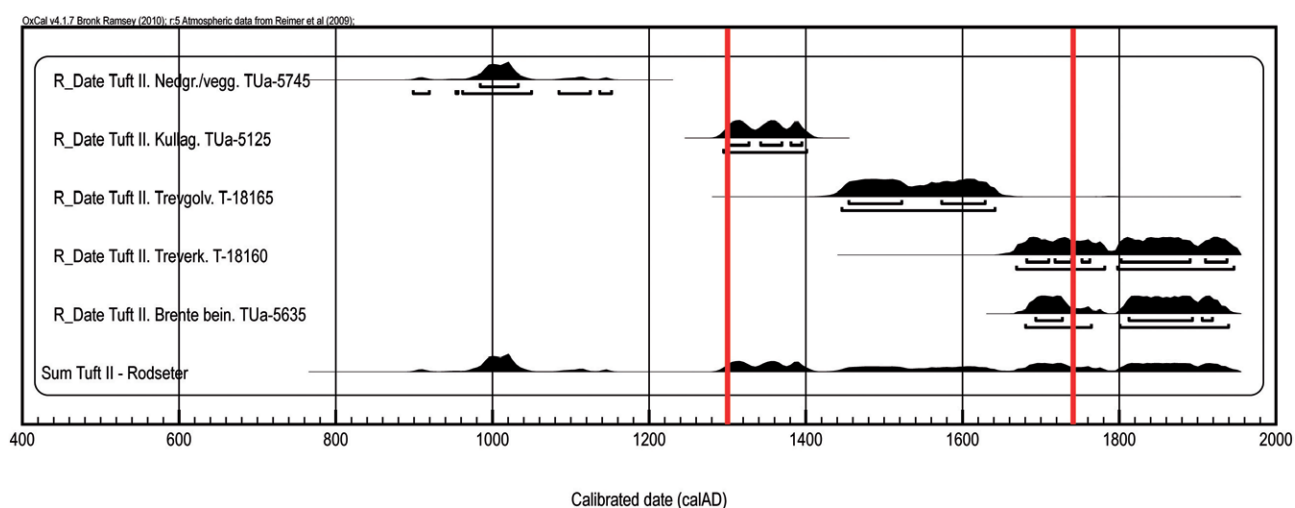
Tuft II har vært en bygning med ytre mål på 5,7 x 9,2 m. Tufta er tolket som et laftet hus anlagt på syllstein i den vestre delen (kortveggen i vest og vestre halvdel av langveggen i nord), hvor terrenget heller nedover. Det har vært et bolighus med ett, muligens to rom. Dersom det har vært en toroms bygning, har den sannsynligvis hatt en forstue og stue, hvor inngangen til bygningen var i forstua. I stua har det vært et hjørneildsted, moldbenker langs langveggene og tregolv, muligens med opprinnelig golv av jord.

I tufta ble det blant annet funnet rundt 30 hestekosøm i et avgrenset område i vest og et grytestativ av jern samt fragmenter av en skål eller kanne med dobbeltsidig brun glasur og deler av en gryte av leirgods, som begge kan være fra middelalderen (T. Amundsen 2007d:198). Gjenstandsfunn og C14-dateringene indikerer at huset har vært i bruk i seinmiddelalderen og inn i etterreformatorisk tid. Huset er anlagt på 1300-tallet, men ut fra svingninger i kalibreringskurven er det umulig å si om dette skjedde i første eller andre halvdel av århundret. Det har muligens hatt to bruksfaser, at det opprinnelig har vært jordgolv, og at det i andre halvdel av 1400-tallet ble lagt tregolv i stua. Trolig gikk bygningen ut av bruk rundt 1700 e.Kr. Det lå et kompakt lag over bygningsrestene, og ildstedet var sekundært brukt som rydningsrøys/mødding.

Tuft/lab.ref.	Datert prøvemateriale	Kontekst	Alder, BP	Kalibrert alder (1 σ)
Tuft II (TUa-5745)	Trekull	Nedgravning <i>under</i> østre veggvoll	1020±35	1000–1025 e.Kr.
Tuft II (TUa-5125)	Trekull	Kullag inntil ildstedet	615±30	1305–1400 e.Kr.
Tuft II (T-18165)	Ubrent treverk	Trolig golvplanke sentralt i bygningen	365±55	1455–164 e.Kr.0
Tuft II (T-18160)	Ubrent treverk	Trolig bjelke v/syllsteinsrekke i Ø	130±50	Yngre enn 1680 e.Kr.
Tuft II (TUa-5635)	Brente bein	Lag ved bjelke	105±35	Yngre enn 1685 e.Kr.

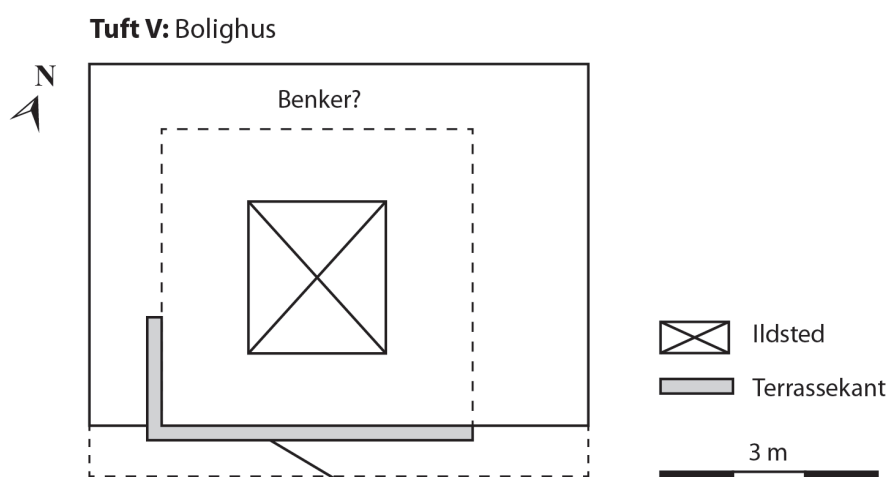
Tabell 4.4.4. Radiologiske dateringer fra Tuft II.

Table 4.4.4. Radiocarbon dates from Tuft II.

Figur 4.4.13. Radiologiske dateringer fra Tuft II (program: OxCal v. 4.1.7). Bygningen er tolket å ha vært i bruk innenfor intervallet markert med røde streker.

Figure 4.4.13. Radiocarbon dates from Tuft II (program: OxCal v 4.1.7). The use of the building has been interpreted to have occurred within the interval marked by red lines.

Figur 4.4.14. Planskisse av Tuft V – tolkningsforslag.

Figure 4.4.14. Sketch plan of Tuft V, suggested interpretation.

Figur 4.4.15. Kvadratisk ildsted/midtåre i Tuft V.

Figure 4.4.15. Quadrangular fireplace / central hearth in Tuft V.

Tuft V: stuebygning og eldhus med midtåre

Tuft V er tolket å representere rester av to bygninger eller én bygning med to bruksfaser. Bygningen(e) har vært reist på ett delvis oppbygd platå. Nedenfor platået var det en grøft og en større nedgravning, som kan ha hatt en funksjon som drenering. Huset har vært laftet, med ytre mål på 5,8 x 6,9 m, som gir en grunnflate på ca. 40 m². Bygningen har hatt ett nærmest firkantet rom med opprinnelig jordgolv, hvor det seinere ble lagt et tregolv. Et kvadratisk ildsted på 2,1 x 2,2 m var plassert midt i bygningen, tolket som en midtåre. Det var bygd opp av store, flate steiner omgitt av større steiner på høykant (kantsteiner) (fig. 4.4.15). Funn av en brent treplanke rett ved de sørlige kantsteinene er tolket som rester av en treframme, og funn av brent leire er tolket som leirklining for å stabilisere ildstedet. Under ildstedet var det påført masse, sannsynligvis for å heve ildstedet over golvnivået for bedre å tjene som arbeidsplass (Christie 1974:22). Inngangspartiet har trolig vært

i sør, hvor det kan ha vært en sval (jf. Christensen 1995, fig. 1, s. 87).

Funnmaterialet viser mange typer aktivitet, slik som matlaging og forskjellige håndverk, og kan dateres til middelalderen og seinere (Stene 2007b:210). Et miniatyrkrus av stengods med brun glasur kan dateres til 1500–1600-tallet (fig. 4.4.32). Det er usikkert hvor det er produsert, men det kan ha vært i Rhin-området, eventuelt i Köln (pers. medd. I. Reed 09.02.09 og pers.medd. P. Molaug 14.04.09). Tre sølvmynter er preget for Frederik II under perioden 1648–1670 e.Kr., to i Danmark og én i Norge (fig. 4.4.32). Funnmaterialet domineres av ubrent dyrebein.

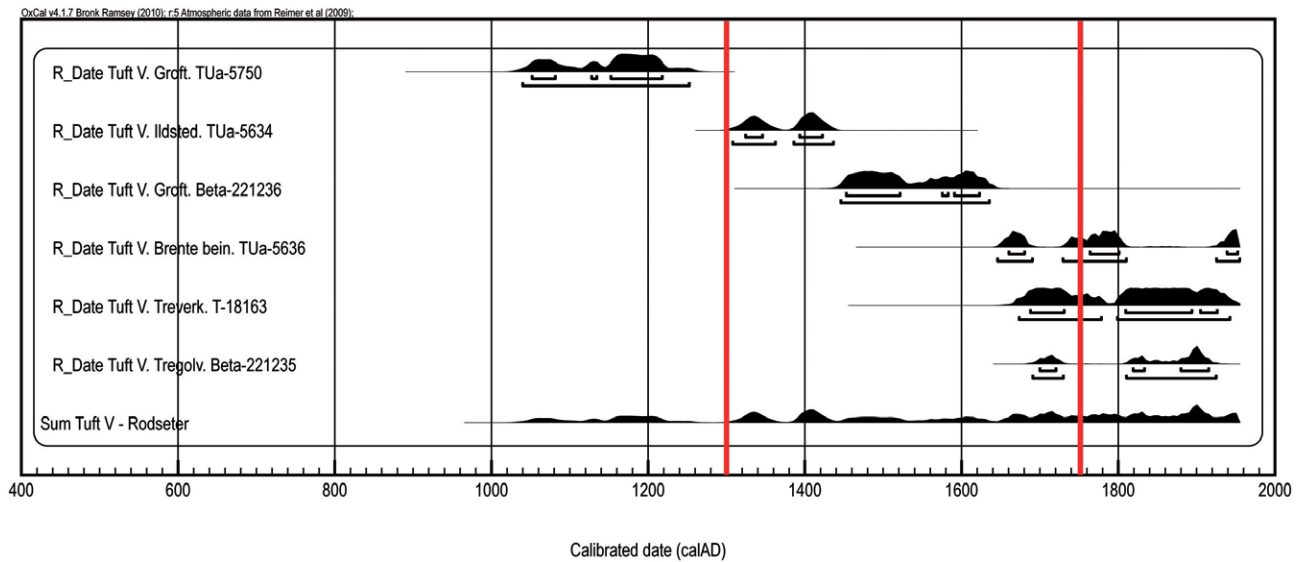
Bygningen kan defineres som et bolighus, en stue. Ildstedets størrelse og mengdene med dyrebein antyder at bygningen har fungert som et eldhus. I eldhuset ble det bakt, slaktet, vasket klær og brygget øl, her kunne folk også varme vann til dyra, røyke kjøtt og tørke korn. Eldhuset besto som oftest av ett rom, med inngang i gavlen og taket trukket fram slik at det dannet en skut, men eldhusets form varierte. Grunnen til dette er at eldhuset ofte var en tidligere stue som var nedgradert til eldhus. Middelalderens eldhus hadde åre, og mange steder fortsatte eldhuset å være en årestue lenge etter at folk var gått over til peis eller ovn i stua (Christensen 1995:91). Det er derfor mulig at Tuft V opprinnelig var en stue som seinere skiftet funksjon til eldhus.

Bygningen er trolig anlagt rundt 1400 e.Kr., eventuelt noe tidligere. Gjenstandsmaterialet og dateringene viser at bygningen(e) var i bruk over en lengre periode fra 1400-tallet til andre halvdel av 1700-tallet. Den mest identifiserbare bygningen, eller yngste bruksfase, er fra 1700-tallet. Huset har da fått tregolv.

Tuft/lab.ref.	Datert prøvemateriale	Kontekst – prøvemateriale	Alder, BP	Kalibrert alder (1 σ)
Tuft V (TUa-5750)	Trekull	Fyllmasse i grøft S for Tuft V	875±40	1070–1225 e.Kr.
Tuft V (Beta-221236)	Trekull	Fyllmasse i grøft S for Tuft V	370±40	1460–1630 e.Kr.
Tuft V (TUa-5634)	Trekull	Fyllmasse i ildstedet	550±35	1400–1425 e.Kr.
Tuft V (TUa-5636)	Brente bein	Kulturlag NØ for ildstedet	200±30	Yngre enn 1660 e.Kr.
Tuft V (T-18163)	Ubrent tre	Syllstokk, østre vegg	110±50	Yngre enn 1685 e.Kr.
Tuft V (Beta-221235)	Ubrent tre	Tregolv	30±40	Yngre enn 1700 e.Kr.

Tabell 4.4.5. Radiologiske dateringer fra Tuft V.

Table 4.4.5. Radiocarbon dates from Tuft V.

Figur 4.4.16. Radiologiske dateringer fra Tuft V (program: OxCal v. 4.1.7). Bygningen(e) er tolket å ha vært i bruk innenfor intervallet markert med røde streker.

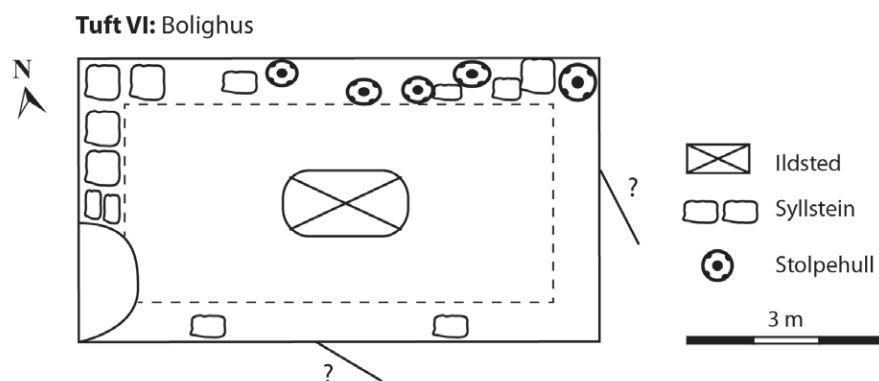
Figure 4.4.16. Radiocarbon dates from Tuft V (program: OxCal v 4.1.7). The use of the building has been interpreted to have occurred within the interval marked by red lines.

Tuft VI: ettroms stuebygning i stavkonstruksjon med frittliggende ildsted

Tuft VI hadde ytre mål på 4,3 x 7,9 m. Huset er tolket å ha vært en ettromsstue med et sentralt, frittliggende ildsted og kan ha hatt tregolv. Av de undersøkte tufte-ene ble det bare påvist stolpehull i tilknytning denne bygningen. Fem stolpehull, hvorav tre hadde steinskoning, ble avdekket i den nordre vegglinjen i tillegg til syllstein. Det kan tyde på at veggen har hatt en form for stavkonstruksjon, hvor de jordgravde stavene/stolpene har båret korte svillstykker som har vært tappet inn i stolpenes sider (se Christie 1974, fig. 48, s. 60). Dersom det er tilfellet, kan de korte svillstykkene ha ligget på syllsteinene. Hvordan resten av bygningen har vært konstruert, er usikkert, men den kan ha hatt en form for stavverk, slik som «det videreutvikle-

stavverket». Her var stavene/stolpene løftet opp og sto på sviller. Svillene ble felt sammen i hjørnene slik at de dannet en firkantet ramme, der sammenføyningene var en form for laft (Christie 1974, Olsen 2009:130). Det videreutviklede stavverket fantes fullt utviklet i tidlig middelalder og ble brukt i alle typer bygninger. Teknikken er mye benyttet i tilbygg til hus i andre byggeteknikker, for eksempel til svalganger eller i indre tverrvegger (Olsen 2009:130).

Gjenstander som antakelig kan dateres til middelalderen, var en hjulformet draktspenne, en lyseholder og en lysestake (T. Amundsen 2007d:214). Ut fra gjenstandsfunn og C14-dateringer er det antatt at huset ble bygd på midten av 1400-tallet, muligens i første del av århundret, og kan ha vært i bruk til 1700-tallet.

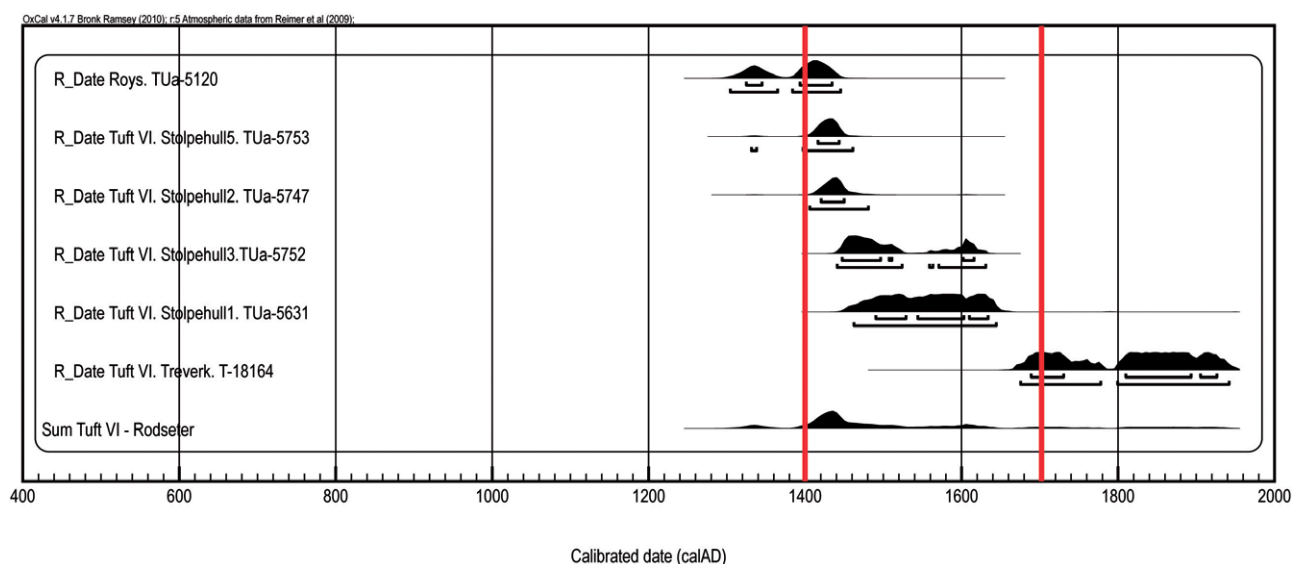
Figur 4.4.17. Planskisse av Tuft VI – tolkningsforslag.

Figure 4.4.17. Sketch plan of Tuft VI, suggested interpretation.

Tuft/lab.ref.	Datert prøvemateriale	Kontekst – prøvemateriale	Alder, BP	Kalibrert alder (1 σ)
Tuft VI (TUa-5120)	Trekull	Lag under rydningsrøys rett Ø for tuft VI	535±45	1400–1435 e.Kr.
Tuft VI (TUa-5753)	Trekull	Fyllmasse øvre del i stolpehull 5	485±35	1420–1445 e.Kr.
Tuft VI (TUa-5747)	Trekull	Fyllmasse i nedre del i stolpehull 2	465±35	1430–1450 e.Kr.
Tuft VI (TUa-5752)	Trekull	Fyllmasse i stolpehull 3	390±30	1455–1620 e.Kr.
Tuft VI (TUa-5631)	Brente bein	Fyllmasse i stolpehull 1	355±40	1475–1635 e.Kr.
Tuft VI (T-18164)	Trekull	Treverk i forsenkning, SØ-del av tufta	110±45	Yngre enn 1685 e.Kr.

Tabell 4.4.6. Radiologiske dateringer fra Tuft VI.

Table 4.4.6. Radiocarbon dates from Tuft VI.

Figur 4.4.18. Radiologiske dateringer fra Tuft VI (program: OxCal v. 4.1.7). Bygningen er tolket å ha vært i bruk innenfor intervallet markert med røde streker.

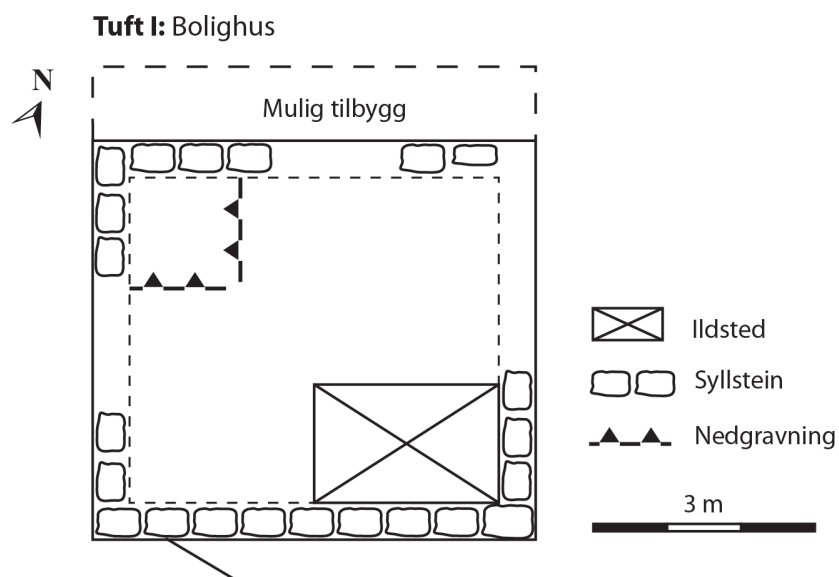
Figure 4.4.18. Radiocarbon dates from Tuft VI (program: OxCal v 4.1.7). The use of the building has been interpreted to have occurred within the interval marked by red lines.

Tuft I: ettroms stuebygning med hjørneildsted

Tuft I hadde ytre mål på 5,3 x 9,2 m. Tufta er tolket som et laftet hus anlagt på syllsteinsrekker i den sørlige delen og spredte syllstein i den nordlige. Det har vært et bolighus, en ettromsstue med jordgolv og hjørneildsted. I det nordøstre hjørnet ble det avdekket en grop som kan ha vært en form for jordkjeller. Inngangspartiet har trolig vært i den søndre veggen. Langs ytterveggene i vest og nord var det jordvoller, muligens ytre moldbenker anlagt for isolasjon.

Mange gjenstandsfunn ble avdekket i og rett ved

tufta. Flere av gjenstandene er fra etterreformatorisk tid, men noen kan være eldre. Gjenstander datert til middelalderen var to ringspenner. De er typologisk datert til henholdsvis 1270–1350 e.Kr. og 1350–1400 e.Kr. Del av en dobbeltsidig kam av horn eller gevir kan også være fra middelalderen (T. Amundsen 2007d:195–197) (fig. 4.4.31). Gjenstandsfunn og C14-dateringer viser at huset var anlagt rundt 1450 e.Kr. og har vært i bruk i sein middelalder og tidlig etterreformatorisk tid. Trolig har bygningen hatt to bruksfaser.

Figur 4.4.19. Planskisse av Tuft I – tolkningsforslag.

Figure 4.4.19. Sketch plan of Tuft I, suggested interpretation.

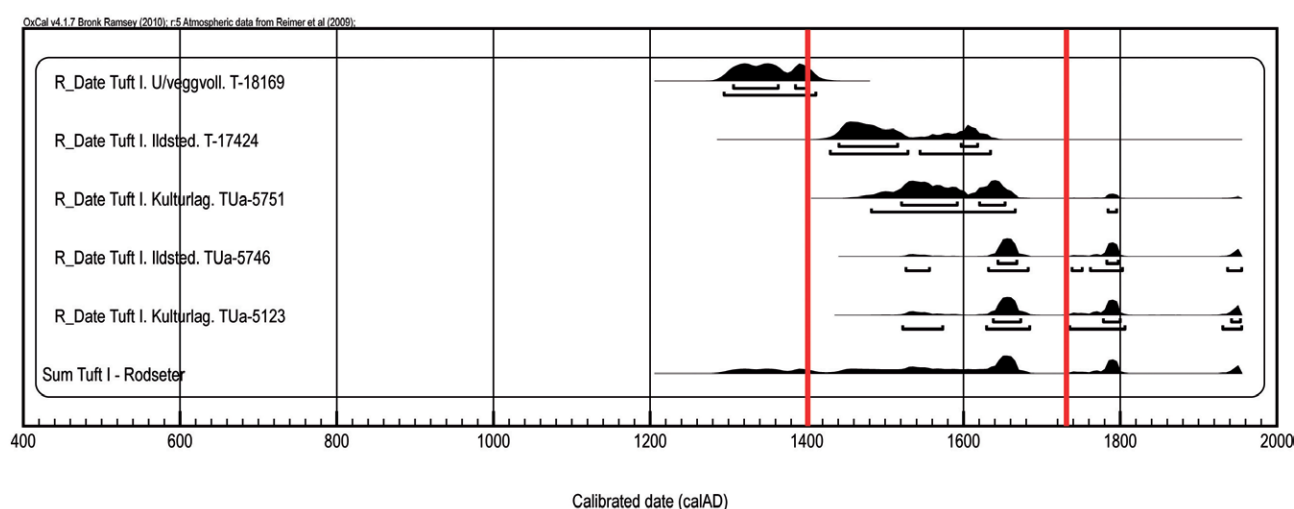
Figur 4.4.20. Tuft I, sett mot nord. Inngangspartiet er tolket å ha vært midt i den fremre syllsteinsrekka hvor det er flate steiner.

Figure 4.4.20. Tuft I (facing north). The entrance is interpreted to have been in the mid part of the front row of foundation stones where the stones are flat.

Tuft/lab.ref.	Datert prøvemateriale	Kontekst – prøvemateriale	Alder, BP	Kalibrert alder (1 σ)
Tuft I (T-18169)	Trekull	Masse under jordvoll i SØ	600±40	1305–1405 e.Kr.
Tuft I (T-17424)	Trekull	Kull fra ildstedet	400±45	1445–1620 e.Kr.
Tuft I (TUa-5746)	Trekull	Kull fra ildstedet	240±30	Yngre enn 1650 e.Kr.
Tuft I (TUa-5751)	Trekull	Fyllmasse i mulig kjellergrøp	290±40	1525–1655 e.Kr.
Tuft I (TUa-5123)	Trekull	Kulturlag innenfor inngangspartiet	240±35	Yngre enn 1650 e.Kr.

Tabell 4.4.7. Radiologiske dateringer fra Tuft I.

Table 4.4.7. Radiocarbon dates from Tuft I.

Figur 4.4.21. Radiologiske dateringer fra Tuft I (program: OxCal v. 4.1.7). Bygningen er tolket å ha vært i bruk innenfor intervalllet markert med røde streker.

Figure 4.4.21. Radiocarbon dates from Tuft I (program: OxCal v 4.1.7). The use of the building has been interpreted to have occurred within the interval marked by red lines.

Tuft VIII: toroms stuebygning med to ildsteder

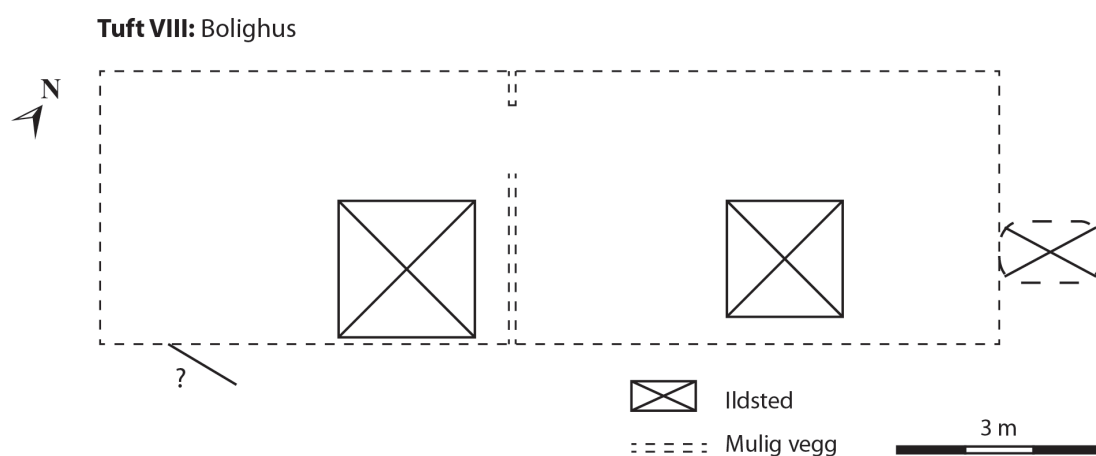
Tuft VII lå ca. 50 meter vest for Tuft I og lå noe høyere i terrenget enn de andre tuftene. Den er tolket å ha vært en laftet stuebygning, mest sannsynlig anlagt direkte på bakken. Huset ytre mål er anslått til ca. 4,1 x 13,2 m. Det ble funnet treverk som kan være rester av et tregolv. Huset har hatt to ildsteder, som trolig har ligget i tilknytning til den ene langveggen. Ildsted 1 lå lengst mot vest og hadde en grunnflate på rundt 2 x 2 m og en bevart høyde på 0,6 m. Det besto av rektangulært formete steiner lagt opp i minst to lag. Ildsted 2 var oppbygd på samme måte. Det ble ikke observert veggskiller, men ildstedene indikerer at bygningen har hatt to rom med hvert sitt ildsted. Rommet med det største ildstedet (ildsted 1), som trolig har vært en midtåre, kan dermed ha vært et eldhus og det andre rommet stua med et hjørneildsted. Utenfor

området som er tolket som bygningens avgrensning, ble det avdekket rester av et mulig ildsted (ildsted 3) (T. Amundsen 2007d:221–223).

Bygningen er antakelig anlagt på midten av 1600-tallet. Gjenstandsmaterialet og dateringer antyder at huset har vært i bruk til utpå 1700-tallet. De eldste dateringene kan muligens relateres til en eldre bygning, eventuelt kan de settes i sammenheng med eldre aktivitet – brannrydding i forbindelse med dyrking.

Hustufter uten ildsted: økonomibygninger

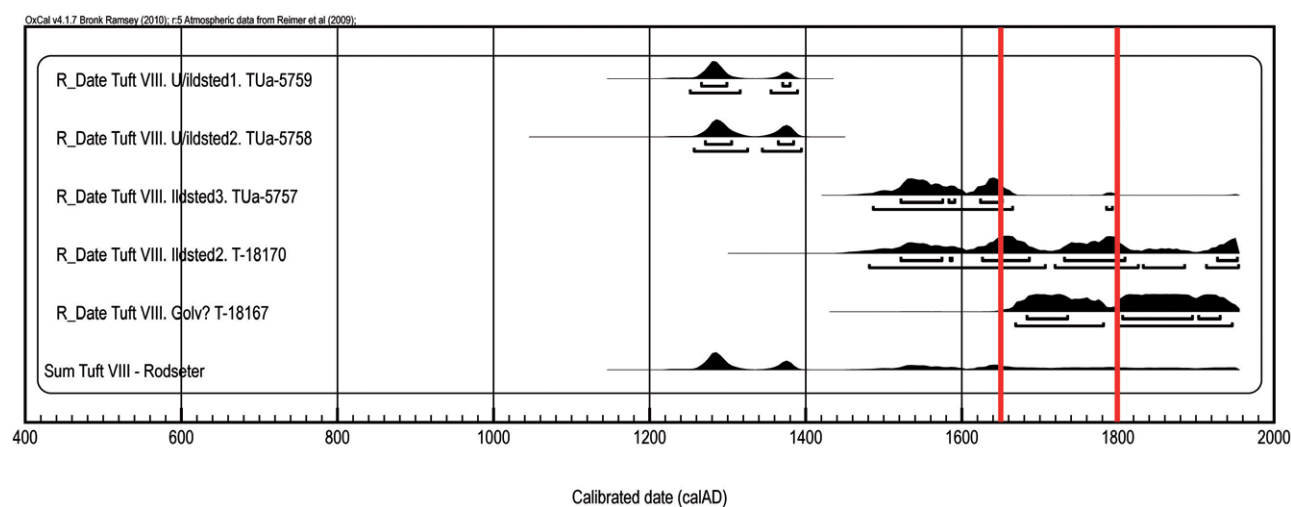
Tre hustufter ble klassifisert som økonomibygninger (uthus) på bakgrunn av fravær av ildsted. To av bygningene er tolket som lagerbygninger. Det kan dreie seg om enkle stabbur (jf. Christensen 2005:94). En bygning er tolket som et fjøs.

Figur 4.4.22. Planskisse av Tuft VIII – tolkningsforslag.
Figure 4.4.22. Sketch plan of Tuft VIII, suggested interpretation.

Tuft/lab.ref.	Datert prøvemateriale	Kontekst – prøvemateriale	Alder, BP	Kalibrert alder (1 σ)
Tuft VIII (TUa-5759)	Trekull	Kullag i bunnen av ildsted 1	705 \pm 35	1285–1300 e.Kr.
Tuft VIII (TUa-5758)	Trekull	Kullinse under ildsted 2	690 \pm 40	1285–1370 e.Kr.
Tuft VIII (TUa-5757)	Trekull	Fyllmasse i ildsted 3	290 \pm 35	1530–1655 e.Kr.
Tuft VIII (T-18170)	Trekull	Kull fra ildsted 2	235 \pm 70	Yngre enn 1640 e.Kr.
Tuft VIII (T-18167)	Tre	Golvflaten	115 \pm 60	Yngre enn 1680 e.Kr.

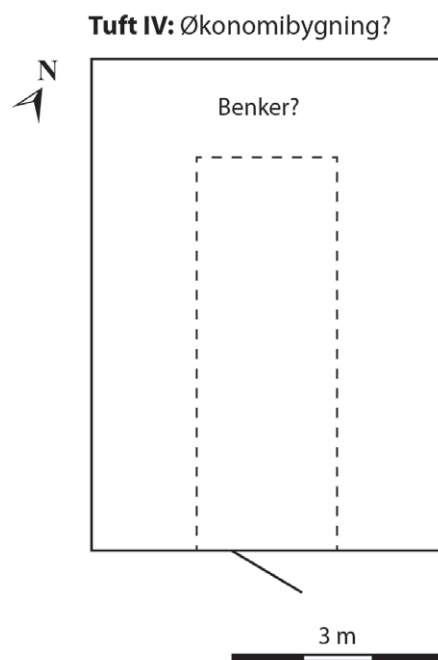
Tabell 4.4.8. Radiologiske dateringer fra Tuft VIII.
Table 4.4.8. Radiocarbon dates from Tuft VIII.

Figur 4.4.23. Radiologiske dateringer fra Tuft VIII (program: OxCal v. 4.1.7). Bygningen er tolket å ha vært i bruk innenfor intervallet markert med røde streker.

Figure 4.4.23. Radiocarbon dates from Tuft VIII (program: OxCal v 4.1.7). The use of the building has been interpreted to have occurred within the interval marked by red lines.

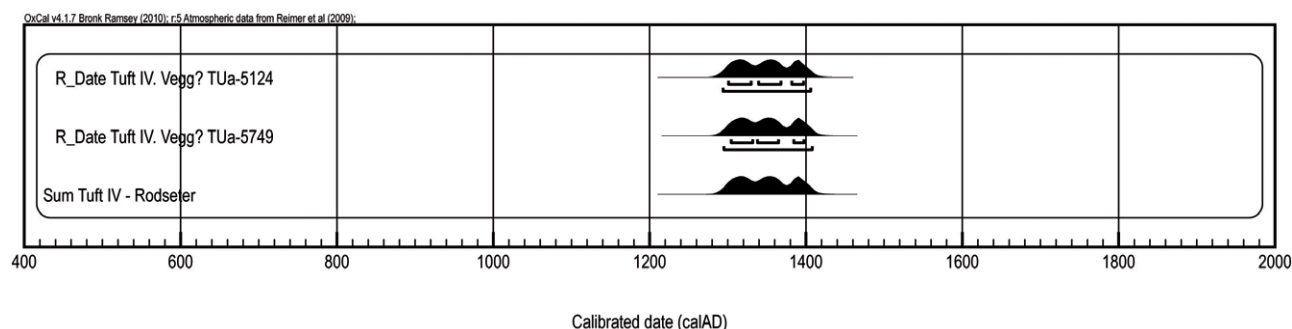
Tuft IV: mulig økonomibygning – lagerbygning/stabbur
 Tuft IV framsto før undersøkelse som en hesteskoformet vollformasjon med brede voller i øst, vest og nord. På bakgrunn av en begrenset undersøkelse kan det ikke med sikkerhet fastslås at det har stått en bygning her. Ut fra mulige syllsteiner i vest og rester av en mulig sørlig vegg kan bygningen ha hatt ytre mål på 5,0 x 6,9 m (Stene 2007b:207). Ut fra åpning i jordvollen i sør kan inngangspartiet ha vært her. Jordvollene er tolket å være rester etter moldbenker. Tuft IV er tolket å ha vært en laftet bygning med ett rom. Mangel på ildsted tyder på at bygningen har vært en økonomibygning. Rester av moldbenker kan antyde at huset har hatt lagerfunksjon, og det kan ha vært et stabbur. I middelalderen kunne stabburene stå direkte på bakken, og var et nokså lite, enetasjes hus med inngang i gavlen og eventuelt med sval foran (Christensen 2005:94). C14-dateringene indikerer at bygningen var anlagt i løpet av 1300-tallet, men det er ikke mulig å avgjøre om det har skjedd i første eller andre del av århundret.

Figur 4.4.24. Planskisse av Tuft IV – tolkningsforslag.
Figure 4.4.24. Sketch plan of Tuft IV, suggested interpretation.

Tuft/lab.ref.	Datert prøvemateriale	Kontekst – prøvemateriale	Alder, BP	Kalibrert alder (1 σ)
Tuft IV (TUa-5124)	Trekull	Ved mulige syllstein	610±35	1305–1400 e.Kr.
Tuft IV (TUa-5749)	Trekull	Vegglinje i S	605±35	1305–1405 e.Kr.

Tabell 4.4.9. Radiologiske dateringer fra Tuft IV.
Table 4.4.9. Radiocarbon dates from Tuft IV.

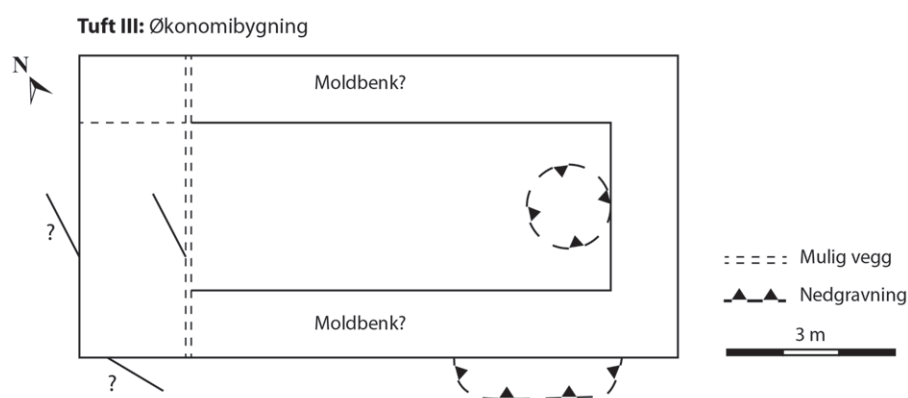

Figur 4.4.25. Radiologiske dateringer fra Tuft IV (program: OxCal v 4.1.7).
Figure 4.4.25. Radiocarbon dates from Tuft IV (program: OxCal v 4.1.7).

Tuft III: økonomibygning – lagerbygning/stabbur

Tuft III hadde ytre mål på 5,5 x 10,7 m. Tufta er tolket som et laftet hus anlagt direkte på bakken med ett rom, muligens to. Det kan ha vært ett mindre rom eller en sval i vest. Bygningen kan opprinnelig ha hatt jordgolv og seinere tregolv og har hatt moldbenker langs tre av veggene. Inngangspartiet har trolig vært i vestre del, enten på kortveggen i vest eller i sørveggen dersom bygningen har hatt et mindre rom. Øst i tufta var det en nedgravning

som målte ca. 1,5 m i diameter og var rundt 0,7 m dyp. Det er uklart hvilken funksjon nedgravningen har hatt. På utsiden av bygningen var det en tilsvarende, men større nedgravning. Mangel på ildsted tyder på at bygningen har vært et uthus. Moldbenkene kan indikere at det har vært en lagerbygning, muligens et stabbur. C14-dateringene og gjenstandsfunn antyder at bygningen er reist i andre halvdel av 1400-tallet og har vært i bruk til rundt 1700 e.Kr.

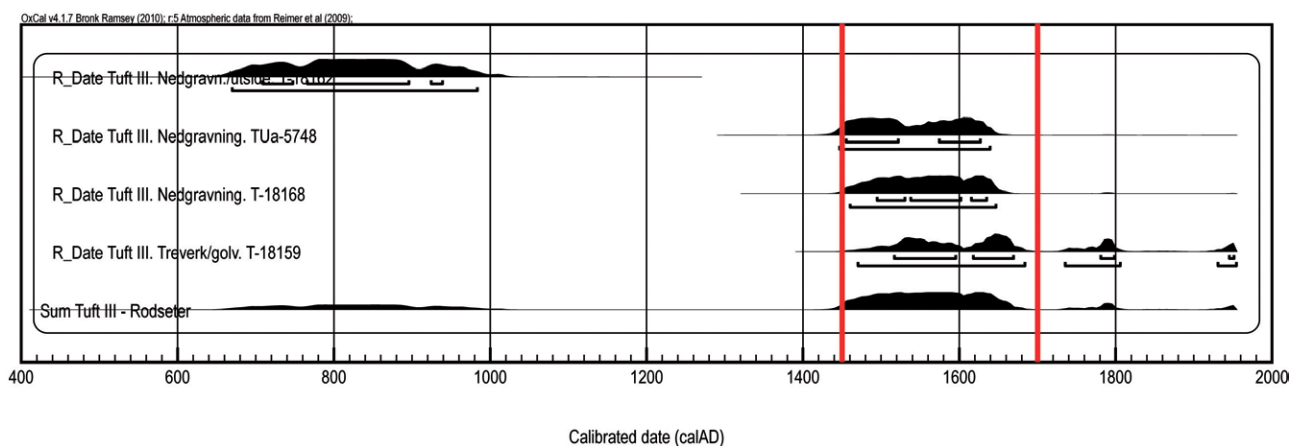

*Figur 4.4.26. Planskisse av Tuft III – tolkningsforslag.
Figure 4.4.26. Sketch plan of Tuft III, suggested interpretation.*

Tuft/lab.ref.	Datert prøvemateriale	Kontekst – prøvemateriale	Alder, BP	Kalibrert alder (1 σ)
Tuft III (T-18162)	Trekull	Kullag i bunnen av nedgravning utenfor Tuft III	1200±80	790–960 e.Kr.
Tuft III (TUa-5748)	Trekull	Mindre grop	365±50	1455–1635 e.Kr.
Tuft III (T-18168)	Trekull	Kullag i bunnen av nedgravning Ø i tufta	330±45	1485–1645 e.Kr.
Tuft III (T-18159)	Trekull	Brent treverk (golv) fra nedgravning Ø i tufta	265±55	Yngre enn 1530 e.Kr.

Tabell 4.4.10. Radiologiske dateringer fra Tuft III.

Table 4.4.10. Radiocarbon dates from Tuft III.

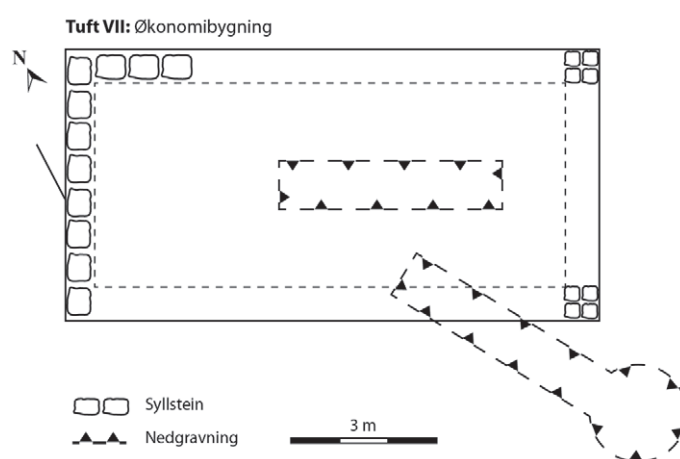

Figur 4.4.27. Radiologiske dateringer fra Tuft III (program: OxCal v. 4.1.7). Bygningen er tolket å ha vært i bruk innenfor intervallet markert med røde streker.

Figure 4.4.27. Radiocarbon dates from Tuft III (program: OxCal v 4.1.7). The use of the building has been interpreted to have occurred within the interval marked by red lines.

Tuft VII: økonomibygning – fjøs

Tuft VII hadde ytre mål på 5,7 x 10,0 m. Tufta er tolket å ha vært en laftet bygning med ett rom. Deler av bygningen var anlagt på syllstein og med hjørnesteiner. Langs langveggene var det voller oppbygd av sand, grus og stein, som trolig er anlagt for isolasjon. Midt i tufta var det en renne kledd med tre som var 4,5 m lang, 1,0 m bred og inntil 0,2 m dyp, tolket som en «golvrenne». Det ble også avdekket en renne (renne 1) delvis under vollen i sør som gikk videre «ut» av tufta. Den var 5,0 m lang, 0,8–1,4 m bred og ca. 0,3 m dyp. I enden av renna var det en sirkulær nedgravning med en diameter på ca. 1,4 m, tolket som en avrenningsgrop. En annen trerenne (renne 2) med tilhørende grop lå utenfor tufta i øst. I tilknytning til renna og gropa

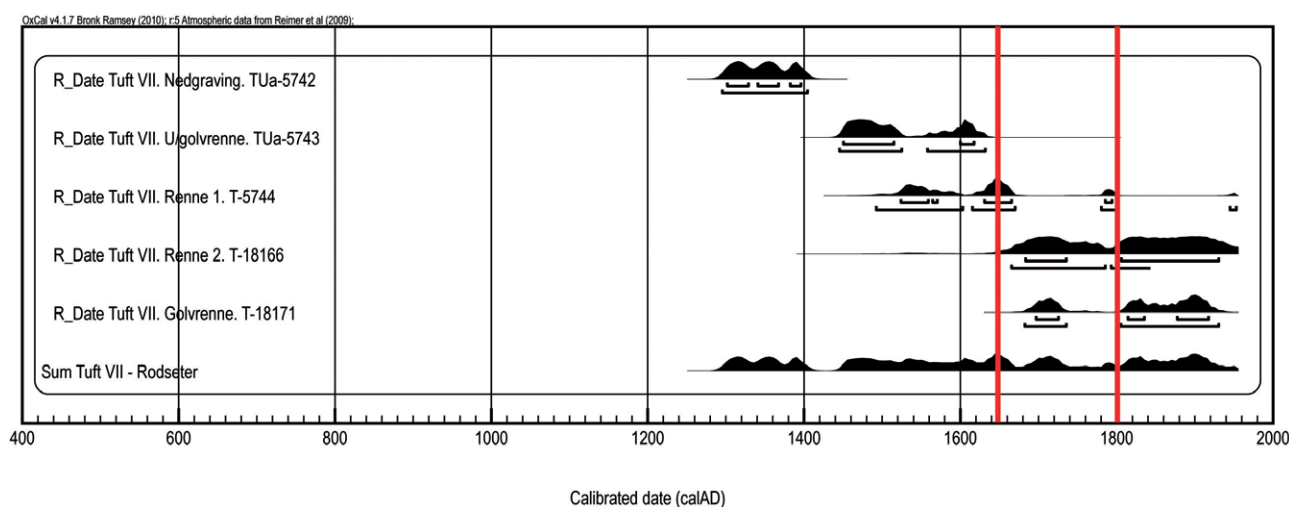
Figur 4.4.28. Planskisse av Tuft VII – tolkningsforslag.

Figure 4.4.28. Sketch plan of Tuft VII, suggested interpretation.

Tuft/lab.ref.	Datert prøvemateriale	Kontekst – prøvemateriale	Alder, BP	Kalibrert alder (1 σ)
Tuft VII (TUa-5742)	Trekull	Masse i forsenkning i <i>utkanten</i> av jordvollen i S	610±30	1305–1400 e.Kr.
Tuft VII (TUa-5743)	Trekull	Under golvrenne i bygningen	380±30	1460–1625 e.Kr.
Tuft VII (TUa-5744)	Trekull	Fra renne 1 tilknyttet bygningen	270±35	1640–1680 e.Kr.
Tuft VII (T-18171)	Trekull	Treverk i golvrenne	65±40	Yngre enn 1710 e.Kr.
Tuft VII (T-18166)	Trekull	Masse fra renne 2 utenfor bygningen	89±90	Yngre enn 1680 e.Kr.

Tabell 4.4.11. Radiologiske dateringer fra Tuft VII.

Table 4.4.11. Radiocarbon dates from Tuft VII.

Figur 4.4.29. Radiologiske dateringer fra Tuft VII (program: OxCal v. 4.1.7). Bygningen er tolket å ha vært i bruk innenfor intervallet markert med røde streker.

Figure 4.4.29. Radiocarbon dates from Tuft VII (program: OxCal v 4.1.7). The use of the building has been interpreted to have occurred within the interval marked by red lines.

Brønn/lab.ref.	Datert prøvemateriale	Kontekst – prøvemateriale	Alder, BP	Kalibrert alder (1 σ)
Brønn (TUa-5107)	Trekull	Bunnlag (lag IV)	840±35	1185–1250 e.Kr.
Brønn (T-18173)	Tre	Trepinne i bunnlag (lag IV)	265±85	Yngre enn 1515 e.Kr.
Brønn (TUa-5637)	Trekull	Fra overgangen mellom de to yngste lagene (lag I og lag II)	360±45	1470–1635 e.Kr.

Tabell 4.4.12. Radiologiske dateringer fra brønnen.

Table 4.4.12. Radiocarbon dates from the well.

ble det avdekket et kullag som kan ha vært rester av et brent tregolv, i en annen, mindre bygning (T. Amundsen 2007d:217–221). Fravær av ildsted samt renner antyder at bygningen har vært et fjøs. Det var tidligere vanlig at møkka ble fjernet gjennom et hull i veggen (Reinton 1969:58). Avstanden fra golvrenna og veggene var drøyt to meter, slik at det har vært plass til båser. Dateringen fra en prøve under golvrenna angir at bygningen ble reist etter 1460–1625 e.Kr. Det er ingen av funnene som kan plasseres i førreformatorisk tid (T. Amundsen 2007d:221).

Brønn

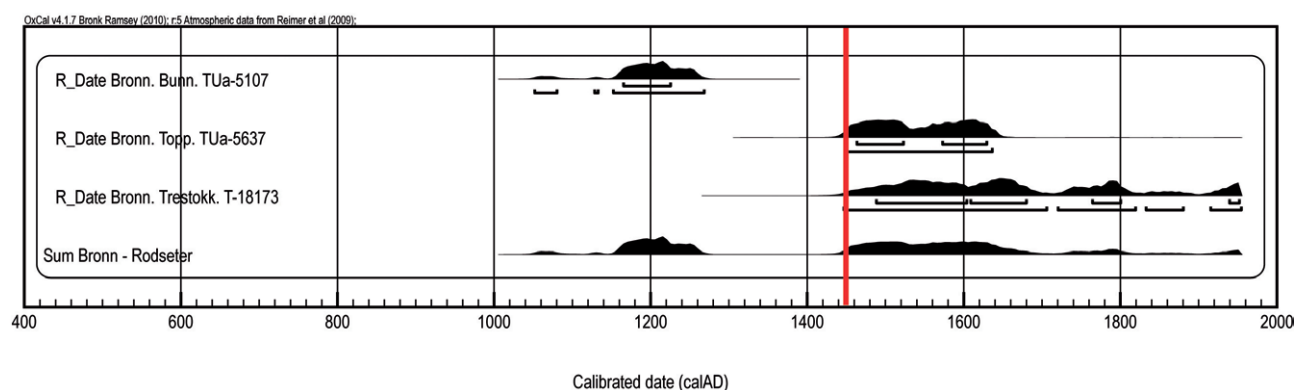
I skråningen sør for tuftene lå det en gjenfylt brønn. Brønnen hadde skrånende sider og avrundet bunn og var inntil 1,4 m bred og 0,7 m dyp (T. Amundsen 2007d:225–226). Det er vanskelig ut fra C14-dateringene å gi et svar på når brønnen ble anlagt. En prøve fra fyllmassen i bunnen av brønnen er datert til 1185–1250 e.Kr. Dateringen viser enten tida da brønnen ble etablert (eldste bruk), eller en øvre tidsgrense for bruk av brønnen. Dersom dateringen angir den øvre tidsgrensa, kan brønnen være

eldre og kan dermed settes i sammenheng med den eldste aktiviteten i området, sannsynligvis i forbindelse med ryddingen i yngre jernalder. Med større sikkerhet kan det fastslås at brønnen ikke var i bruk på slutten av middelalderen, da jordmasse fra overgangen mellom de to yngste fyllagene er datert til 1470–1635 e.Kr. At brønnen gikk ut av bruk, kan skyldes at den har begynt å tørke ut, eventuelt at masse har seget ned i den og dermed ikke var egnet for formålet lenger.

Funnmaterialet

De fleste funnene ble gjort i og inntil tuftene, men det er også samlet inn funn fra området for øvrig. Materialet inkluderer gjenstander, brent/ubrent bein og brent leire. Det ble foretatt metalløk i hele området, noe som har ført til at metallgjenstander, spesielt av jern, er overrepresentert i materialet (T. Amundsen 2007d:233). Materialet er mangfoldig og viser mange ulike funksjoner/aktiviteter som kan knyttes til aktiviteter på både en gård og en seter.

Funnmaterialet har i tillegg til å datere bruken av husene gitt informasjon om ulike aktiviteter som

Figur 4.4.30. Radiologiske dateringer fra brønnen (program: OxCal v. 4.1.7). Rød strek indikerer når bruken av brønnen opphørte.

Figure 4.4.30. Radiocarbon dates from the water well (program: OxCal v 4.1.7). The red line gives an indication of when the use of the well ceased.

har foregått i området og bygningene, slik som matlaging, håndverk/håndarbeid, husdyrhold, dyrking, slåttearbeid og jakt, samt om bygningenes eksteriør og interiør og dessuten om personene som har oppholdt seg her (se T. Amundsen 2007d:233–235). Den påviste dyrkingsaktiviteten og slåtten på røysfeltet gjenspeiles i gjenstandsmaterialet gjennom deler av en ardskening, ljær, en sigd og et harvblad. Husdyrholdet er representert ved hesteskosøm og to halve hesteko, og brente og ubrente husdyrbein (tabell 4.4.13). Mange av dyrebeina ble funnet i tilknytning til ildsteder i bygningene og viser matlaging. Det samme gjør deler av jerngryter, kniver og fragmenter av keramikk. Det er vanskelig å avgjøre hvilke håndverk som ble praktisert, da flere av redskapene er multifunksjonelle, slik som øks, meisel og syl. Håndarbeid reflekteres gjennom to fingerbøl av kobberlegering og fem nåler av jern. Tre av nålene er sannsynligvis synåler. De to andre er store og grove med nåloye nær midten og en fure i midten for tråd eller liknende. De kan ha vært brukt til nålebinding eller alternativt til (fiske)nett, repararbeid eller kurvarbeid (Øye 1988:97–98). En pilspiss, muligens en armbrøstpil, kan dateres til middelalderen (lik R547, Petersen 1919:48) og viser sammen med blykuler og patroner at jakt har foregått i flere tidsperioder ved lokaliteten. Personlig utstyr kan knyttes til bekledning, slik som knapper, hekker og flere typer spenner, hvorav to ringspenner tidfestes til middelalderen. Tre sølvmynter er preget på 1600-tallet og kan vise til handel.

Keramikkmaterialet

I Norge er det ikke funnet spor av hjemlig produsert keramikk i middelalderen. Det skjedde først på 1600-tallet. All keramikk før denne tida var importert fra utlandet. Keramikk er en av de alminneligste funngruppene fra undersøkelser i middelalderbyene. På landsbygda ble det vanlig med keramikk først på 1600-tallet, men det store gjennomslaget skjedde på 1700-tallet, da det ble fart i den norske produksjonen (Reed 2011:213). Keramikkmaterialet fra røys- og tuftefeltet var fragmentarisk og har derfor vært vanskelig å datere. Det meste er fra nyere tid, men noe kan dateres til seinmiddelalderen og viser dermed kontaktforbindelser utenfor lokalsamfunnet.

Osteologiske analyser

Osteologisk analyse (Hufthammer 2005, 2006) av et utvalg av brente og ubrente bein fra tuftene har vist at disse hovedsakelig stammer fra domestiserte dyr, slik som storfe og sau/geit. Elg ble ikke påvist i materialet, og kun få bein kunne generelt relateres til

jakt og fiske. Imidlertid kunne kun et fåtall av beina artsbestemmes, og flere bein kunne bare bestemmes til «pattedyr». Den samme tendensen kan gjenfinnes i det analyserte beinmaterialet fra ildsteder på jernframstillingsplasser (vedlegg 11, tabell A11.2). Her dominerer også bein av domestiserte dyr. Av hele det analyserte beinmaterialet fra Gråfjellområdet er elgbein identifisert kun på steinalderlokaliteten Tjernpytten.

Hustuftene – sammenfatning og diskusjon

Åtte hustufter ble påvist og undersøkt. Med ett unntak er alle hustuftene tolket å ha vært laftete bygninger. Fem tufter er tolket å være rester av bolighus og tre er tolket å være økonomibygninger. Bebyggelsen har utvidet seg over tid fra de første husene ble bygd på 1300-tallet, og fram til 1700-tallet (tabell 4.4.14). Utgravningsresultatene sammen med at det ikke finnes opplysninger, verken skriftlige eller muntlige, om bebyggelse i røys- og tuftefeltet, viser at bygningene har gått ut av bruk eller er blitt flyttet på 1700-tallet. Figur 4.4.33 viser summeringskurven for alle radiologiske dateringer fra hustuftene. Den påfølgende kurven etter ca. 1700 e.Kr. må derfor ses på bakgrunn av dateringer med lange dateringsintervaller samt yngre aktivitet som ikke kan relateres til bebyggelsen.

I løpet av 1300-tallet ble de to første bygningene oppført, et bolighus (Tuft II) og en økonomibygning (Tuft IV). Bolighuset kan ha vært en toroms stuebygning med hjørneildsted og moldbenker, og økonomibygningen har vært en lagerbygning, muligens et stabbur. Rundt 1400 e.Kr. ble et nytt bolighus (Tuft V) bygd. Huset besto av ett rom med midtåre. Bygningen har sannsynligvis hatt flere bruksfaser. Det er foreslått at bygningen opprinnelig var en stue, som seinere har skiftet funksjon til et eldhus. På midten av 1400-tallet ble ytterligere to bolighus (Tuft I og Tuft VI) anlagt, og i andre halvdel av århundret ble en ny økonomibygning (Tuft III) reist. Tuft I var en ettroms stuebygning med hjørneildsted. Tuft VI skiller seg fra de andre bygningene ved at jordgravde stolper inngår i bygningskonstruksjonen. Den ene veggen har vært i stavverk, trolig har resten av huset også vært bygd i en form for stavkonstruksjon. Huset skiller seg også ut ved å ha et frittliggende ildsted. Økonomibygningen Tuft III kan ha hatt to rom og er tolket å være en lagerbygning. På midten av 1600-tallet ble de to siste husene bygd, et bolighus og en økonomibygning. Økonomibygningen (Tuft VII) er tolket å ha vært et fjøs. Bolighuset (Tuft VIII) har hatt to ildsteder og har derfor sannsynligvis vært en toroms stuebygning

Figur 4.4.31. Gjenstandsfunn fra tufter og løsfunn. Øverst til venstre: ardskening (Tuft I). Øverst til høyre: to ringspenner (Tuft I). Midten til venstre: to halve hestesko (Tuft I og Tuft V). Midten til høyre: del av en dobbeltsidig kam av horn eller gevir (Tuft I). Nederst: kniver (Tuft V, Tuft VIII og løsfunn), to lyseholdere (Tuft VI), en perle eller liten hank (løsfunn), en spenne (Tuft VI) og en heketespenne (løsfunn) (foto: E. C. Holte, KHM).

Figure 4.4.31. Finds from house platforms and stray finds. Top left: ard mounting (Tuft I). Top right: two ring brooches (Tuft I). Middle left: two horseshoe halves (Tuft I and Tuft V). Middle right: part of a double-sided comb of horn or antlers (Tuft I). Bottom: knives (Tuft V, Tuft VIII and stray finds), two light holders (Tuft VI), a pearl or small handle (stray find) and buckles (Tuft VI and stray find) (photo: E. C. Holte, KHM).

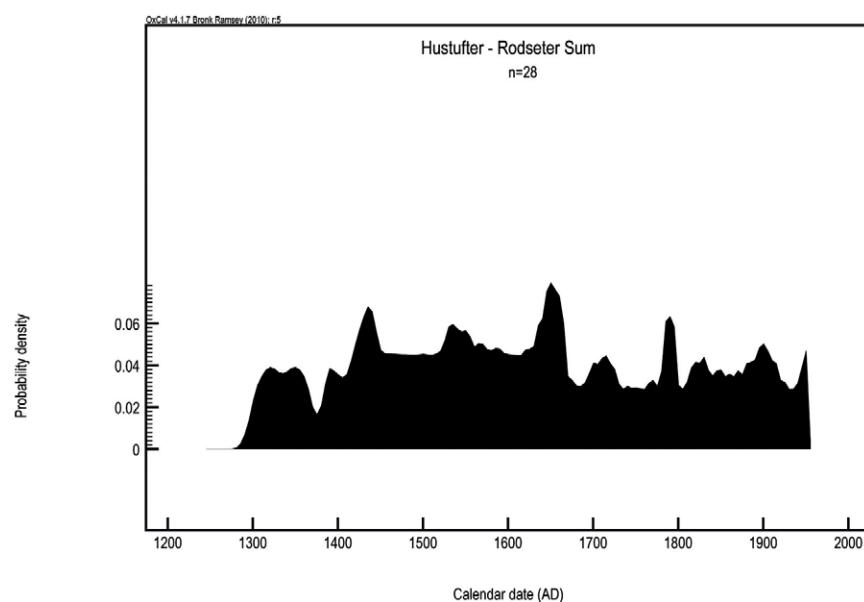
Figur 4.4.32. Gjenstandsfunn fra Tuft V og et løsfunn. Øverst til venstre: synåler og fingerbøl. Øverst til høyre: mynter, hvorav den ene er et løsfunn. Under: miniatyrkrus av stengods (foto: E.C. Holte, KHM).

Figure 4.4.32. Finds from Tuft V and a stray find. Top left: needles and thimbles. Top right: coins, one of them a stray find. Below: miniature mug of stoneware (photo: E.C. Holte, KHM).

Hustuft	Brente og ubrente bein: analysert	Storfe	Sau/geit	Sau/geit/klovdyr	Hest	Uspesifisert pattedyr	Fugl/hønsfugl	Fisk/mort
Tuft IV	136 g	X (4)		X (2)		X (4)		
Tuft V	210 g	X (4)	X (8)		X (1)		X (1)	
Tuft I	28 g	X (2)				X (1 på størrelse m/sau/geit/hund)		
Tuft IV	26 g	X (1 på størr. m/storfe)	X			X (3)		X (1)

Tabell 4.4.13. Artsbestemmelse av osteologisk analyserte dyrebein fra hustuftene i røys- og tufteområdet.

Table 4.4.13. Species identified by osteological analysis of bones from house platforms in the Rødseter area.

Figur 4.4.33. Samlet oversikt over radiologiske dateringer (28 dateringer) fra hustufter i Rødseter-området (program: OxCal v. 4.1.7).

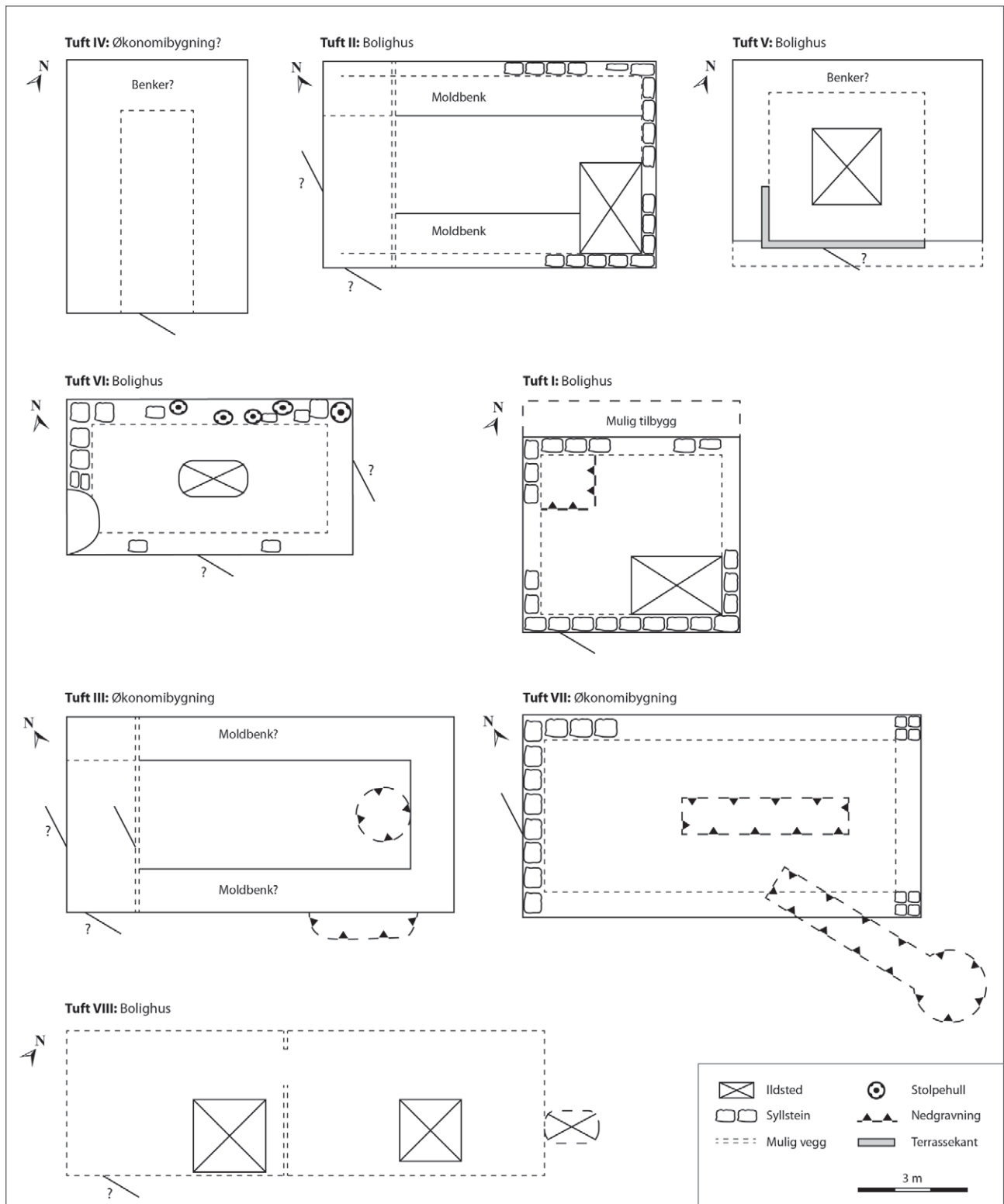
Figure 4.4.33. The radiocarbon dates (28 samples) from house platforms in the Rødseter area shown together (program: OxCal v 4.1.7).

med ett ildsted i hvert rom. Det ene ildstedet har trolig vært et hjørneildsted, og rommet har antakelig hatt funksjon som stue/oppholdsrom. Det andre ildstedet kan ha vært en midtåre, og rommet kan derfor ha hatt en eldhusfunksjon.

Bolighusene ser ut til å ha fulgt byggeskikken slik den er kjent i middelalderen fra byene og på den østlandske landsbygda. Middelalderens byggeskikk er best undersøkt i middelalderbyer (se blant annet en oppsummering i Sørheim 2003). Antall undersøkelser av bygningsrester fra vikingtida og middelalderen er fortsatt beskjedent fra gårds kontekst på landsbygda i Øst-Norge, men det ser ut til at de undersøkte bolighusene har relativt lik planløsning som de vi finner i middelalderbyene. Hovedsakelig er det to-roms bygninger, laftet eller i reisverk, på syllsteinsrekker, med hjørneildsted og moldbenker (Finstad

1998:103, Finstad 2009). To-romsstua besto av en forstue og en stue, der inngangen til bygningen var i forstua. Dersom Tuft II har hatt to rom, kan huset karakteriseres som en slik «klassisk» to-romsstue. Det arkeologiske materialet viser at hjørneildsted har vært vanlig i middelalderen fra 1000-tallet (Sørheim 1989, Christophersen 1994). Helge Sørheim foreslår at hjørneplassing av ildstedet kan være forårsaket av praktiske hensyn i de forholdsvis små stuerommene (Sørheim 2003:103). Overgangen fra årestuer med ljore i taket til stuer med pipe og peis eller ovn er en av de store revolusjonene i bolighusets historie. Blant vanlige folk i Norge foregikk denne endringen på 1600- og 1700-tallet.

Bolighusene er primært identifisert ut fra tilstedeværelse av ildsted. Gjennomgangen viser at det ble påvist både midtåre og hjørne- og frittliggende

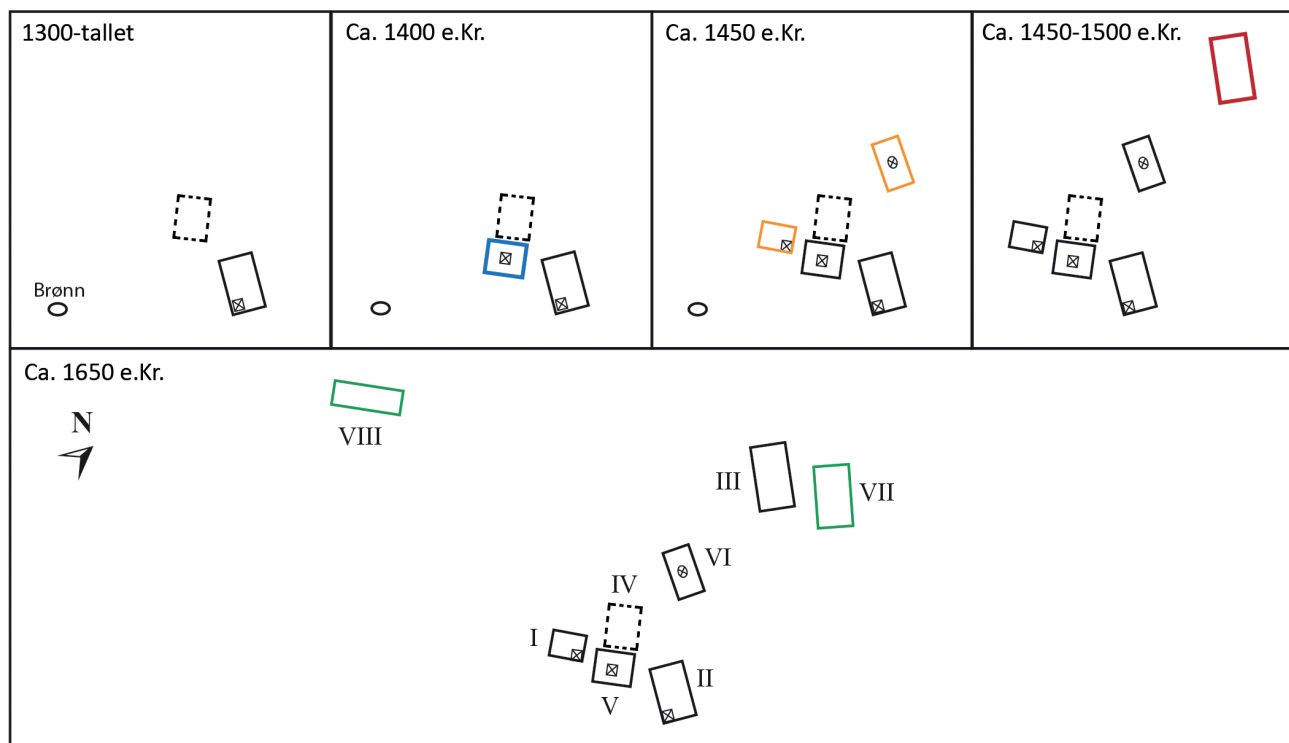

Figur 4.4.34. Planskisse av alle undersøkte hustufter i Rødseter-området.
 Figure 4.4.34. Sketch of all excavated house platforms in the Rødseter area.

Tuft nr.	Ytre mål (m)	Grunnflate (m ²)	Antall rom	Type ildsted	(Mold-) benker	Type golv	Tolkning	Anlagt
IV	7,5 x 7,5	56,3	1	-	X	Jord	Økonomibygning: lagerbygning/stabbur	På 1300-tallet
II	5,7 x 9,2	52,4	2?	Hjørne	X	Jord og tre	Bolighus: stue	På 1300-tallet
V	5,8 x 6,9	40,0	1	Midtåre	-	Tre	Bolighus: stue og eldhus	Ca. 1400 e.Kr.
VI	4,3 x 7,9	34,0	1	Frittliggende	-	Tre	Bolighus: stue	Ca. 1450 e.Kr.
I	5,3 x 6,0	31,8	1	Hjørne	X (yttervegg)	Jord	Bolighus: stue	Ca. 1450 e.Kr.
III	5,5 x 10,7	58,9	2?	-	X	Tre	Økonomibygning: lagerbygning/stabbur	Andre halvdel av 1400-tallet
VIII	4,1 x 13,2	54,1	2	1 hjørne 1 v/langvegg, trolig midtåre	-	Tre	Bolighus: (seter) stue	Ca. 1650 e.Kr.
VII	5,7 x 10,0	57,0	1	-	-	Jord?	Økonomibygning: fjøs	Ca. 1650 e.Kr.

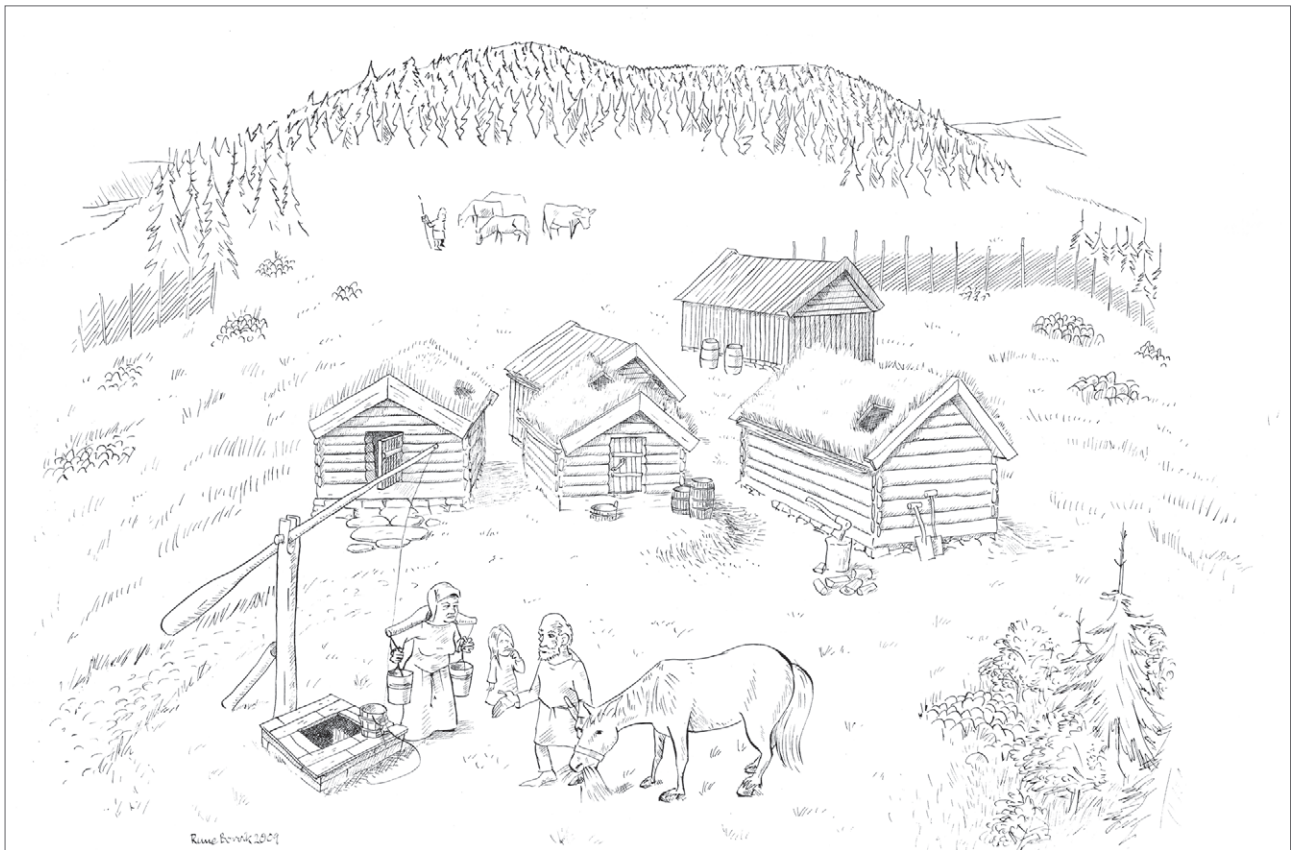
Tabell 4.4.14. Alle undersøkte bygninger i Rødseter-området presentert kronologisk. Ytre mål, grunnflate, antall rom, type ildsted og golv er oppgitt.

Table 4.4.14. All excavated house platforms in the Rødseter area presented chronologically. Exterior dimensions, basal area, number of rooms, type of fireplace and type of floor are given.

Figur 4.4.35. Skisse av utviklingsforløpet av bebyggelsen i Rødseter-området.

Figure 4.4.35. Sketch of the building development in the Rødseter area.

Figur 4.4.36. Situasjonsskisse fra Rødseter-området rundt slutten av 1400-tallet med Tuft I, Tuft V, Tuft IV, Tuft II og Tuft VI (tegning: R. Borvik).

Figure 4.4.36. Sketch of activities at the Rødseter area at the end of the 1400s showing Tuft I, Tuft V, Tuft IV, Tuft II and Tuft VI (drawing: R. Borvik).

ildsteder. Husene på røys- og tuftfeltet er oppført etter at hjørneildstedet var etablert både i middelalderbyene og på den østlandske landsbygda. Etter at hjørneildstedet var den foretrukne ildstedstypen i bolighuset, er midtåren og frittliggende ildsted sett i forbindelse med spesialiserte funksjoner. Dette gjelder også trolig for tilsvarende ildstedstyper i Rødseter-området. I forbindelse med undersøkelsene på Folkebiblioteks-tomten i Trondheim (1973–1985) var bruken av midtåre i bolighus allerede et reliktfenomen i første halvdel av 1000-tallet. I få tilfeller opptrer midtåren i seinere perioder, da i perifert plasserte, ett-roms bygninger med jordgolv. Bygningene er omtalt som «økonomibygninger», eldhus eller bryggerhus. Midtåren i disse bygningene er med andre ord tillagt en mer spesialisert funksjon, løsevet fra bolighuset (Christophersen 1994:196–198), slik som for tolkningen av Tuft V som et eldhus. Tuft VI skilte seg fra de andre bygningene ved at jordgravde stolper inngår i bygningskonstruksjonen, og dessuten ved å ha et sentralt, frittliggende ildsted. Det frittliggende ildstedet kan ses på som

et reliktfenomen. Espen Finstad (1998, 2009) har i sin gjennomgang av det arkeologiske materialet fra landsbygda på Østlandet vist at bolighuset i middelalderen ofte var en to-roms bygning med hjørneildsted, men at det er variasjon når det gjelder ildstedsplassering. Han argumenterer for at den åpne midtstilte åren har hatt sin funksjon i enkelte rom og i enkelte bygninger. Blant annet er midtildsted vanlig i fangstbuene på Tøftom i Grimsdalen i Oppland (Mikkelsen 1994, Finstad 2009:122–125). Finstad mener likevel at det ikke er tilstrekkelig å forklare variasjonene ut fra kun en praktisk funksjon, da det er knyttet ritualer og symbolikk til ild og ildstedsskikk. Det finnes eksempler på enkelte bygninger med midtåre sammen med hus av klassisk toroms-type med hjørneildsted, for eksempel på Borgund på Sunnmøre. På Borgund er denne bygningen tolket som gildeskål eller tinghus (Herteig 1957), og andre, tilsvarende bygninger er også tolket å ha en spesiell sosial, kultisk eller religiøs funksjon. Det skal ikke her spekuleres rundt spesielle sosiale, kultiske eller religiøse forhold tilknyttet materialet

fra røys- og tufteområdet. Men det er mulig at Tuft VI har rommet andre funksjoner enn kun boligformål eller andre driftsmessige funksjoner.

Bolighusene og de spesialiserte bygningene med ildsted har hatt en grunnflate på fra ca. 32 m² til 54 m². De fleste er tolket å bestå av ett rom, men det er foreslått at to av husene har vært toroms stuebygninger. Toroms bygninger med hjørneildsted og moldbenker datert til tidlig middelalder fra Mindes Tomt i Oslo har i gjennomsnitt hatt en grunnflate på 40 m². Husene var gjennomgående små med trangt stuegolv, noe som trolig gjorde at det var mest praktisk å ha ildstedet i hjørnet (Fett 1989:29–30, Sørheim 2003:102). Fra Folkebiblioteks-tomten i Trondheim har blant annet en ettroms stuebygning med hjørneildsted og moldbenker fra ca. 1150–1175 e.Kr. (fase 6) en grunnflate på rundt 34 m² og en toroms stuebygning fra ca. 1275–1325 e.Kr. (fase 9) en grunnflate på ca. 42 m² (Christophersen 1994:180–181). Undersøkelser av gårdsanlegg datert til tidlig- og høymiddelalderen fra Oppland har påvist at toroms stuebygninger med hjørneildsted og moldbenker fra Gilberg Øvre i Lillehammer kommune og Skattum i Gran kommune har hatt grunnflater på henholdsvis 56 m² og 80 m² (Finstad 1998). Selv om bolighusene i Rødseter-området er noe seinere i tid, er byggeskikken og størrelsen på bolighusene de samme som er kjent fra sentral landbebyggelse på Østlandet og i middelalderbyene.

Bygninger uten ildsted er klassifisert som økonomibygninger. To av bygningene er ut fra moldbenker tolket som lagerbygninger, mulige stabbur (jf. Christensen 2005). Den tredje bygningen er ut fra golvrenner tolket som fjøs. Uavhengig av om bebyggelsen gjenspeiler en gårdsbosetning eller seterbruk, burde man forvente å gjenfinne flere økonomibygninger, blant annet løer og fjøs. Forklaringen kan være at slike typer bygninger ofte var mindre forseggjorte enn bolighusene. Dersom bygningene i tillegg hadde fundamentering i tre, enkeltstabber eller stabberekker, vil det være vanskelig å påvise rester av slike hus i dag.

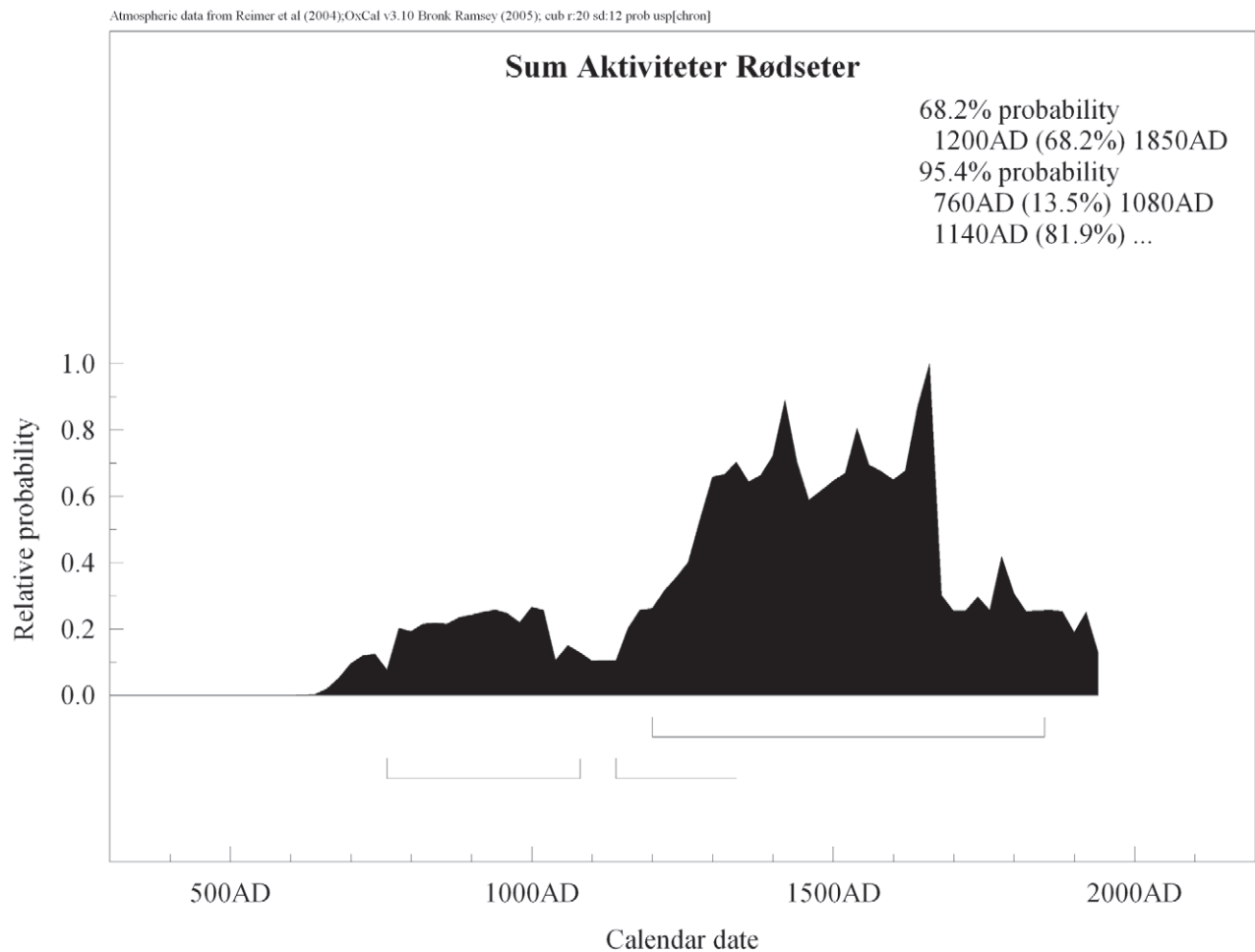
SESONGMESSIG OPPHOLD ELLER FAST BOSETNING?

Nedenfor vil det gis en samlet beskrivelse og diskusjon av materialet fra Rødseter sett i forhold til andre aktiviteter som har foregått i Gråfjellområdet. Det vil bli diskutert om materialet fra Rødseter kan relateres til sesongmessig opphold eller fast bosetning (se kap. 4.1 for begrepsavklaring og definisjoner).

Sesongmessig opphold – agrart utmarksbruk

Røys- og tuftefeltet ble ryddet ved brann på 700-tallet. Området ble benyttet til husdyrbeite fram til 1000-tallet. Det er mulig at det har foregått noe korndyrking eller forsøk på dyrking. Samtidig med aktiviteten på Rødseter ble det dyrket korn og beitebruket intensivert ved Deisjøen, og det foregikk noe husdyrbeite ved Deset Østseter (se kap. 4.5), og dessuten ble det anlagt fangstgropsystemer for elg i begynnelsen av yngre jernalder. Ett av disse systemene lå ved Rødseter. Den samtidige virksomheten med fangst og husdyrbeite i Rødseter-området antyder at det var de samme menneskene som drev med de ulike næringene, fordi det kan ha skapt konflikter dersom ulike grupper sto bak de forskjellige aktivitetene (jf. Jacobsen og Larsen 1992). Da det ikke er påvist bygninger fra denne perioden, er det usikkert om menneskene som sto for aktivitetene, bodde i nærheten, eller om de kan knyttes til gårdsbosetningen ved Rena elv, der menneskene herfra kan ha oppholdt seg ved Rødseter deler av året. Vurdert i forhold til den seinere aktiviteten i området er imidlertid materialet fra yngre jernalder tolket å representere sesongmessig opphold, der husdyrbeite foregikk om sommeren og fangst av elg enten på våren eller på høsten.

De radiologiske dateringene antyder at aktiviteten i undersøkelsesområdet avtok relativt brått ved overgangen til 1000-tallet. Det er på tidspunktet da jernproduksjonen i Gråfjellområdet startet opp. Kun fire radiologiske dateringer kan knyttes til bruken av området i tida ca. 1000–1200 e.Kr. Kun én jernframstillingsplass (jfp. 16) med tilhørende kullgroper lå nær røys- og tuftefeltet. Drifta på anlegget foregikk på 1200-tallet, trolig i første halvdel (Rundberget 2007d:149). To av gropene i fangstsystemet ved Rødseter var sekundært gjenbrukt til kullproduksjon, slik at systemet heller ikke lenger var operativt. Det kan derfor se ut som Gråfjellområdet på denne tida var «regulert» til primært jernproduksjon (se kap. 5), noe som kan være grunnen til at det var svært begrenset eller ingen aktivitet på røys- og tuftefeltet i tidlig middelalder. På begynnelsen av 1200-tallet ble røys- og tuftefeltet gradvis tatt i bruk igjen med nyrydding for korndyrking, husdyrbeite og slått. Korndyrkingen var imidlertid av begrenset omfang fram til 1400-tallet, og de første bygningene ble oppført først på 1300-tallet. Det er mulig at aktiviteten på 1200-tallet kan representere en fastere tilhørighet til området enn i tida forut, men fordi ingen bygninger kan knyttes til husdyrbeite og den småskala korndyrkingen i denne perioden, er materialet tolket å være av sesongmessig art – en form for agrart utmarksbruk.

Figur 4.4.37. Samlet oversikt over alle radiologiske dateringer (63 dateringer) fra røys- og tuftefeltet i Rødseter-området (program: OxCal v. 3.10; etter T. Amundsen 2007d, fig. 264, s. 277).

Figure 4.4.37. All radiocarbon dates (63 dates) from fossil fields and house platforms in the Rødseter area shown together (program: OxCal v 3.10; from T. Amundsen 2007d, fig. 264, p. 177).

Fast bosetning – gårdsdrift

Det var i løpet av 1300-tallet at de første bygningene ble anlagt på røys- og tuftefeltet. Det er usikkert om husene ble bygd før eller etter svartedauden. Sett i sammenheng med dyrkings- og beiteaktiviteten er det ikke usannsynlig at bygningene kan være anlagt i første halvdel av 1300-tallet. Fra begynnelsen av 1400-tallet er det omfattende spor etter brann, som blir sett i sammenheng med at bruksarealene ble utvidet. Ut fra den samlede kurven til de radiologiske dateringene av de fossile dyrkingssporene er det en bratt nedgang i dateringskurven rundt 1450 e.Kr., deretter stiger den relativt raskt igjen. Det er mulig at kurven gjenspeiler de faktiske forholdene, men det er mer sannsynlig at det skyldes en «omlegging» av virksomheten på stedet fordi korndyrkingen var på det mest intensive i seinmiddelalderen og fram til rundt midten av 1600-tallet. Det ble dyrket

bygg, hvete og rug. Vekselsvis eller samtidig har det foregått husdyrbeite, og deler av lokaliteten har vært brukt til slått. I takt med oppsvinget av jordbruksaktivitetene økte bebyggelsen gradvis.

Korndyrking på røysfelt

I kapittel 3 ble dyrking på røysfelter i skogsområder (utmarka) omtalt. Det antas at denne formen for jordbruk ble etablert i bronsealderen, og at dyrking på rydningsrøysfelter har vært i bruk lengst på det indre Østlandet. Holm (1995, 2004) antar at resultatene fra hennes undersøkelser i Grundsetmarka i Elverum kommune og i Bækkimellommarka og Øverbymarka i Vardal kommune i Oppland er representative for Østlandet over marin grense. Denne delen av Østlandet domineres av morene, som er den sedimenttypen som er en forutsetning for forekomsten av rydningsrøysfelter (Holm

2004:89). Som beskrevet i kapittel 3 kan Grundsetmarka sammenliknes med skogsområdene i Åmot, og det undersøkte røysfeltet herfra har likhetstrekk med det ved Rødseter. I Grundsetmarka er det i tillegg til røysfelter og lokaliteter med dyrkingsterrasser registrert jernframstillingsplasser og kullgroper, fangstgroper, hustufter og gravrøyser. To av fangstgroperne er datert til perioden 250–560 e.Kr., og kullgroper er datert til tida 890–1220 e.Kr. (Mikkelsen 1986, Holm 2004:98–100). Fangstgroperne er eldre enn de i Gråfjellområdet, mens kullproduksjonen (til jernframstilling) foregikk mer eller mindre samtidig i de to områdene.

Undersøkelsene fra røysfeltet i Grundsetmarka viser at det har vært to faser med dyrking, én i folkevandringstida og merovingertida og én i seinmiddelalderen og tidlig nytid, ca. 1400–1700 e.Kr. Det antas at det i den eldste fasen har vært drevet et busktredelignende jordbruk (se kap. 3). I pollenanalysen er det indikasjoner på dyrking i begynnelsen av middelalderen, men ut fra de radiologiske dateringene foregikk den andre (yngre) fasen med dyrking i tidsrommet 1400–1700 e.Kr. De fleste utgravde røysene ser ut til å være fra denne fasen. Granskog ble ryddet, og jordbruksarealene ekspanderte. Det ble dyrket rug, bygg og uspesifisert korn, i tillegg har det foregått beite og slått. I likhet med røysfeltet på Rødseter har den denne yngste fasen med dyrking vært intensiv. Det skjedde trolig en gradvis flytting av åkeren for hver generasjon, der arealer gradvis ble ryddet over lang tid. Jordbruksformen i den yngste fasen kan dermed karakteriseres som samme type som man antar ble drevet på den ordinære innmarka til gårdene i middelalderen, med permanent dyrking. Holm mener at det ikke er sannsynlig at hele feltet har vært dyrket permanent i hele tidsrommet. Med firedelt trede, som er det vanlige systemet i Øst-Norge, ville det resultere i et årlig dyrket åkerareal på 37,5 daa. Fra Østlandet i middelalderen er det beregnet at den minste gården, en einvirkesgård, som svarte skatt, var på ca. 16 daa inklusive tredearealer (Øye 2002a:313). Det er trolig at det da ikke var beregnet at alle 16 daa var oppdyrket hvert år, siden vekselbruk med fireskifte var en vanlig driftsform i denne landsdelen i middelalderen. Det betyr at røysfeltet i Grundsetmarka kan ha representert en einvirkesgård av en viss størrelse hvis hele feltet har vært dyrket samtidig. Pollenanalysen viste at det trolig har vært gjødsling i middelalderen. Det har derfor sannsynligvis vært bosetning eller fjøs i nærheten (Holm 2004:121). Feltet gikk ut av bruk før 1700 e.Kr., på mer eller mindre samme tidspunkt som røysfeltet på Rødseter.

Noen av det samme mønstrene fra Østerdalen kan gjenfinnes på røysfelter på den andre siden av Mjøsa, i Vardal i *Øverbymarka* og *Bækimellommarka* (Holm 1995, 2004). Rydningsrøysfeltene ligger henholdsvis 300–430 og 540–600 moh. Områdene med røyser er større enn de på Rødseter og i Grundsetmarka og har vært i mer eller mindre kontinuerlig bruk over et langt tidsrom, fra 800 f.Kr. fram til 1700 e.Kr. Den mest intensive fasen faller innenfor seinmiddelalderen og tidlig nytid (Holm 2004:148). Den kontinuerlige bruken er en kontrast til Grundsetmarka og Rødseter-området, som hadde adskilte bruksfaser.

Resultatene fra de undersøkte røysfeltene i Grundsetmarka og Vardal viser sammenfallende trekk med undersøkelsene fra røysfeltet i Rødseter-området, spesielt når det gjelder den intensive driftsfasen i seinmiddelalderen og tidlig etterreformatorisk tid (tabell 4.4.15). Den største forskjellen mellom røysfeltene fra Østerdalen og dem på andre siden av Mjøsa er at det her ble dyrket permanent fra eldre jernalder og fram til ca. 1700 e.Kr. Dette kan skyldes en seinere agrar bosetningsekspansjon i Østerdalen og/eller at andre næringer i utmarksområdene var viktigere i Østerdalen.

Røysfeltet på Rødseter var mindre i utbredelse enn de andre lokalitetene, men antall røyser per dekar er på samme nivået som de andre feltene og over gjennomsnittet dersom de mindre steinsamlingene er iberegnet. Selv om det dyrka området var relativt lite, tilsvarer arealet minstemålet for en einvirkesgård på Østlandet i middelalderen. Sett i sammenheng med husene på feltet som faller innenfor samme tidsperiode som den intensive dyrkingfasen, kan røysfeltet dermed ha utgjort en egen jordbruksenhet – en gård i seinmiddelalderen og tidlig etterreformatorisk tid fram til ca. 1650 e.Kr.

Byggeskikk og gjenstandsmaterialet

Omfattende kontakt med «omverdenen» kan gi seg til kjenne gjennom byggeskikk og gjenstandsmateriale og kan være en faktor i diskusjonen om hvorvidt materialet fra røys- og tuftfeltet representerer en gård eller en seter. Gammel byggeskikk holdt seg gjerne lenger i seterhus enn i husene hjemme på gården. Blant annet ble åren seinere avløst av peisen på setra, og romløsningen speiles av en eldre byggeskikk enn den i bygda (Reinton 1969:47–48). Ragnar Pedersen (1974) har behandlet seterbruken på Hedmarken ca. 1800–1930, hvor han blant annet tar for seg innredningen av seterstua. De eldste husene kan dateres til 1700-tallet. Han slår fast at det skjedde «en utvikling fra meget enkel til mer

Lokalitet	Areal (daa) m/røyser	Antall røyser	Antall røyser pr. daa	Datering	Kommentar
Rødseter-området	15,4	91 (64 rydn.r. og 27 små st.samlinger)	5,9 (4,2)	Ca. 1200–1650 e.Kr.	Permanent dyrking, intensiv fra 1400 e.kr.
Grundsetmarka	50	275	5,5	Ca. 350–660 e.Kr.	Busktrede
				Ca. (1000–) 1400–1700 e.Kr.	Permanent dyrking (intensiv)
Bækkimellommarka	64	315	4,9	Ca. 550/600–1600 e.Kr.	Kontinuerlig (perma- nent) dyrking
Øverbymarka	1 100	2 800	2,5	Ca. 800 f.Kr.–1700 e.Kr.	Permanent dyrking, intensiv fra 1400 e.Kr.

Tabell 4.4.15. Røysfeltene i Rødseter-området, Grundsetmarka, Bækkimellommarka og Øverbymarka. Opplysninger: T. Amundsen 2007d og Holm 1995, 2004.

Table 4.4.15. The clearance-cairn areas in the Rødseter area, Grundsetmarka, Bækkimellommarka and Øverbymarka. Information: T. Amundsen 2007d and Holm 1995, 2004.

differensiert og rikere innredning. Den har preg av å være tradisjonsbundet og normert, og hadde et konservativt preg i forhold til den samtlige innredning hjemme på garden. Det var først i slutten av forrige århundre at det ble vanlig med tregulv, vindusglass og løse møbler» (Pedersen 1974:72). Gjennomgangen av hustuftene i Rødseter-området viste at byggeskikken med brukspraktiske innredningsdetaljer følger det samme mønsteret som på gårder på den sentrale landsbygda på Østlandet og i middelalderbyene. Det må påpekes at bygningene er noe seinere i tid. Med unntak av én stuebygning hadde de fleste tregolv, og hjørneildsted var vanlig.

Gjenstandsmaterialet viste mange ulike funksjoner, til både gård og seter. Materialet var relativt rikt og variert, hvorav noe kan dateres til middelalderen, mens det meste er fra nyere tid. Slik som for bygningene finnes det få sammenliknbare kontekster fra seinmiddelalderen og tidlig etterreformatorisk tid for gjenstandsmaterialet. Undersøkelser av gårdsanlegg og seterområder i Øst-Norge er hovedsakelig fra eldre kontekster (Martens 1973, 1989b, 2009, Jacobsen og Larsen 1992, Bergstøl 1997, Finstad 1998, 2009). Undersøkelsen på Stavlia på Rødsmoen avdekket at seterområdet ble tatt i bruk ved slutten av vikingtida / begynnelsen av middelalderen. Det var oppsiktsvekkende lite gjenstander i matjorda, slik som spiker, glassbiter eller fajanse (Bergstøl 1997:27–33). Mindre undersøkelser av hustufter tilknyttet to ødesetre i Grimsdalen i Dovre kommune i Oppland, som ble radiologisk datert til ca. 1400–1700 e.Kr., avdekket

et svært lite funnmateriale (Stene og Gustafson 2011). Funn av få gjenstander kan skyldes at bygningene med inventar er blitt flyttet, eller at de fleste gjenstandene har vært av organisk materiale, slik det er kjent fra det historiske seterbruket, og dermed ikke er bevart (se blant annet Reinton 1969:77–103). Selv om de undersøkte områdene ligger et stykke fra dagens setervoller og kontekstene dermed ikke har vært utsatt for seinere tids forstyrrelse slik som i Rødseter-området, kan det være mulig at undersøkelser på ødesetrene gjenspeiler den faktiske realiteten når det gjelder gjenstandsmaterialet fra seterbruk i seinmiddelalderen og tidlig etterreformatorisk tid. Dette er i tråd med Pedersens analyse av seterbruket på Hedmarken. Det rike og varierte materialet fra røys- og tuftefeltet kan dermed være med på å underbygge at det har vært en gård i seinmiddelalderen og tidlig nytid.

Få gjenstander kan karakteriseres som spesielle i den grad at de gjenspeiler andre funksjoner enn de som kan relateres til det daglige livet og ressursutnyttelsen i området. Keramikk er en vanlig gjenstandskategori ved arkeologiske undersøkelser i middelalderbyene. På den østlandske landsbygda, derimot, glimrer keramikk stort sett med sitt fravær i middelalderkontekster. Det er funnet noe keramikk ved undersøkelsen av de tidligere omtalte gårdsanleggene på Gilberg Øvre i Oppland (Finstad 1998) og enkelte skår i forbindelse med undersøkelser av hus i mer sentrale jordbruksstrøk (Helliksen 1997, Gjerpe 2009). På landsbygda var

tre- og kleberkar det vanlige. Petter Molaug har uttalt at «[m]ens borgerskapet i Kristiania fulgte den internasjonale keramikkmoten på 1600-tallet, var det på landsbygda i Norge heller sjeldent med keramikk. Til innlandsstrøkene kom keramikken først på 1700-tallet, men fortsatt var trekar de vanligste på bordet. Det store omslaget kom først i løpet av 1800-tallet» (Molaug 1981:152). Utsagnet må modifiseres noe. Det ble vanligere med keramikk i innlandet på 1600-tallet, men fordi det først på 1700-tallet ble fart i den norske produksjonen av leirgods, fikk nok ikke bruken av keramikk det store gjennomslaget før dette (pers. medd. P. Molaug 14.01.2009). Fra den svenske landsbygda kan det også se ut som om det har vært uvanlig med keramikk i middelalderen (Rosén 2004:231). Ved undersøkelsene av en middelaldersk gård datert til 1300-tallet, muligens begynnelsen av 1400-tallet, ved Sommaränge Skog i nordre Uppland kunne et rikt funnmateriale knyttes til gården. Det var påfallende at det ikke ble funnet keramikk. Kun to skår av steingods ble påvist i tilknytning til bolighuset. Det er åpenbart at andre materialer er anvendt til kar enn keramikk. De få karene i steingods har muligens utgjort statusgjenstander som er brukt bare i spesielle tilfeller (Wikborg 2006:48–50, 101, Elfwendal 1999:147). På denne bakgrunn er keramikkmaterialet fra røys- og tuftefeltet interessant, selv om en svært liten del kan tidfestes til tida før 1700-tallet. Spesielt interessant er miniatyrkruset av steingods datert til 1500–1600-tallet, sannsynligvis produsert i Rhin-området, funnet ved Tuft V. Slik som karet fra Sommaräng Skog kan det ha vært en «statusgjenstand». Uavhengig av hvordan kruset har kommet til Rødseter, antyder kruset kontaktflater utenfor det lokale samfunnet i Åmot. I tillegg ble det også funnet tre sølvmynter preget for Fredrik II under perioden 1648–1670 e.Kr., to i Danmark og én i Norge ved samme tuft, som viser integrering med «storsamfunnet». Kanskje gjen-speiler disse funnene handel med elgproduktene fra området?

Fangst av elg

Fangstsystemet ved Rødseter ble tatt i bruk igjen og utvidet etter at jernproduksjonen tok slutt rundt 1300 e.Kr. Den mest intensive perioden med fangst var i seinmiddelalderen og tidlig etterreformatorisk tid, samtidig med den intensive bruksfasen på røys- og tuftefeltet. Husdyrhold og fangst i groper kan være problematisk, da husdyra kan falle ned i gropene. Dette kan være grunnen til at fangstgropene som lå nærmest røys- og tufteområdet, var gjenfylt

med stein (fg. 5, fg. 6, fg. 11, fg. 12, fg. 13 og fg. 14). Ut fra C14-dateringer fra fyllmasse i gropene kan det se ut som dette skjedde fra slutten av 1200-tallet og fram til slutten av 1600-tallet (se tab. 4.3.1). For ikke å skape konflikter er det sannsynlig at det var de samme menneskene som drev med de forskjellige ervervsformene, og at gropene i systemet som lå nær røys- og tuftefeltet, derfor ble gjenfylt for å unngå at husdyra ble skadet. Den osteologiske analysen av et utvalg av beinmaterialet har vist at disse hovedsakelig stammer fra domestiserte dyr. Elg ble ikke påvist i materialet. Da få bein har latt seg artsbestemme, trenger ikke mangel på elgbein å utelukke at elgfangst i gropsystemet har vært utført av de samme folkene som drev med korndyrking og husdyrhold. Fravær av elgbein kan skyldes forskjeller i avfallsdeponering av elg og domestiserte dyr. Omfattende fangst i gropsystemet samt husdyrhold og korndyrking kan ha latt seg gjennomføre ved at aktivitetene foregikk til forskjellige tider på året. I tilfellet ved Rødseter betyr dette at elgfangsten kan ha skjedd om høsten, vinteren eller tidlig vår. Elgen er større og huden bedre etter beite om sommeren, og dessuten ligger området innenfor elgens vinterbeiteområde, noe som kan støtte opp om at fangsten foregikk på høsten/vinteren etter at husdyra hadde beitet og korndyrkingen var avsluttet.

Ut fra en samlet vurdering av materialet fra røys- og tuftefeltet og av fangstgropsystemet tolkes materialet fra seinmiddelalder og tidlig etterreformatorisk tid å representere en gård der jordbruket har vært kombinert med elgfangst, med andre ord et *kombinasjonsjordbruk* (se kap. 4.1). Omfanget av gropsystemet indikerer at elgfangsten har vært sentral for menneskene som bodde her. Fangsten må ha gitt et langt større utbytte enn det gården selv hadde bruk for. Elgproduktene kan således ha vært en forutsetning for å skaffe varer som de selv ikke kunne produsere, og gjennom fangsten kunne de opparbeide et økonomisk overskudd. Fra nyere tid er det velkjent at korn fra Hedmarks-bygdene ble solgt til Østerdalen, hvor det i mange områder var utilstrekkelig kornproduksjon.

Sesongmessig opphold– seterdrift

Det kan se ut som korndyrkingen avtok brått rundt 1650 e.Kr. og elgfangsten tok slutt i løpet av 1600-tallet. Det var på et tidspunkt da elgbestanden var avtakende. Sammenfallet mellom de to aktivitetene tyder dermed på at gården gikk ut av drift på denne tida. Da gårdens eksistens for en stor del var tuftet på handel/bytte med elgprodukter, er det

Tidsperiode	Tolkning av type aktivitet	Beskrivelse
Ca. 700–1000 e.Kr.	Etableringsfase. Agrart utmarksbruk.	Husdyrbeite og forsøk på korndyrking. Elgfangst i gropsystem v/røys- og tuftefeltet.
Ca. 1000–1200 e.Kr.	Ødefase.	Svært liten aktivitet – området forlatt / gikk ut av bruk?
Ca. 1200–1300 e.Kr.	Nyetteringsfase. Agrart utmarksbruk eller mulig etablering av gårdsdrift.	Begynnende korndyrking, beite og slått.
Ca. 1300–1400 e.Kr.	Etablering av gårdsdrift.	De første bygningene ble oppført. Elgfangst i gropsystem v/røys- og tuftefeltet.
Ca. 1400–1650 e.Kr.	Gårdsdrift.	Intensivering av korndyrking og gradvis økning av bebyggelsen. Elgfangst i gropsystem v/røys- og tuftefeltet.
Ca. 1650–1700/1750 e.Kr.	Seterbruk.	Korndyrkingen opphørte og siste fase med bebyggelse. Elgfangst i gropsystem v/røys- og tuftefeltet opphørte.

Tabell 4.4.16. Tolkning av materialet i Rødseter-området, inndelt i bruksfaser.

Table 4.4.16. Interpretation of the material from the Rødseter area, divided up into use phases.

sannsynlig at den ikke lenger var levedyktig når fangsten ikke kunne opprettholdes. På dette tidspunktet, rundt 1650 e.Kr., ble de to siste bygningene anlagt, et bolighus (Tuft VIII) og et fjøs (Tuft VII). Bolighuset har vært en toroms stuebygning med et ildsted i hvert rom. Det ene rommet kan ha utgjort stua og det andre en form for eldhus – et grovkjøkken for å forberede plassen til ysting. Sammen med bygningens seine datering kan dette indikere at huset har vært en seterstue. Bolighuset og fjøset er derfor tolket å utgjøre en ny driftsenhet på stedet, en seter. Det er mulig at noen av de eldre bygningene (Tuft V og Tuft I) kan ha blitt integrert i seterdrifta. Tolkningen passer godt med de skriftlige kildene, som beskriver at alle de tre Rød-gårdene tidlig på 1700-tallet hadde setre i Rødseter-området. Det er usikkert hvor lenge denne setra var i bruk. Den kan ha gått ut av bruk eller flyttet til de andre,

nærliggende setervollene da gården Rød ble flyttet til området like sør for røys- og tuftefeltet i 1822.

Konklusjon om aktiviteten på røys og tuftefeltet

Materialet fra røys- og tuftefeltet er tolket å representere en historisk sekvens der den eldste aktiviteten i yngre jernalder og første del av middelalderen kan knyttes primært til husdyrbeite. I seinmiddelalderen, i løpet av 1300-tallet, ble det anlagt en gård, og gårdsdrifta varte til midten av 1600-tallet, deretter ble den historisk kjente seterdrifta etablert i andre halvdel av 1600-tallet. Det ser ut til at området har ligget øde, eller at det har vært svært liten aktivitet i perioden 1000–1200 e.Kr., da jernproduksjonen pågikk i hele det sørlige Gråfjellområdet. Aktiviteten på røys- og tuftefeltet kan kort oppsummeres ved en inndeling av faser, slik det er gjort i tabell 4.4.16.